

Центральноукраїнський національний технічний університет

Економічний факультет

Кафедра „Економіка, менеджмент та комерційна діяльність”

«Допущена до захисту»

Зав. кафедри ЕМКД

канд. екон. наук., доцент

_____ Тетяна РЯБОВОЛИК

«20» грудня _____ 2024 р.

(протокол засідання кафедри ЕМ та КД
№7 від «20» грудня 2024 р.)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на другому (магістерському) рівні вищої освіти

на тему:

на тему: **«Особливості управління соціально-економічним
розвитком сільських територій»**

Виконав: здобувач вищої освіти
на другому (магістерському) рівні
ОПП «Публічне управління
та адміністрування»
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
групи ПА-23М

_____ Катерина ПОСТНА
«20» грудня 2024 р.

Керівник: канд. екон. наук, доцент
_____ Наталія ГЛЕВАЦЬКА

«20» грудня 2024 р.

Рецензент: канд. екон. наук, доцент
Тетяна МЕЛЬНИК

м. Кропивницький – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	8
1.1. Теоретичні основи соціально-економічного розвитку сільських територій	8
1.2. Методологічні підходи до управління соціально- економічним розвитком сільських територій	17
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	25
2.1. Організаційно-економічні особливості органів місцевого самоврядування Ганнівської сільської територіальної громади	25
2.2. Аналіз стратегічного планування Ганнівської сільської територіальної громади Новоукраїнського району Кіровоградської області	41
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	52
3.1. Шляхи удосконалення стратегічного планування розвитку сільських територій	52
3.2. Розробка новітніх підходів до управління соціально- економічним розвитком сільських територій	57
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Сучасний соціально-економічний розвиток територій є ключовим пріоритетом для державної політики України, оскільки він визначає добробут населення, рівень економічної стабільності, а також здатність регіонів адаптуватися до викликів глобалізації та інтеграції в міжнародну економічну систему. Особливого значення набуває розвиток сільських територій, які є основою аграрного сектору України, забезпечуючи виробництво продовольства, створення робочих місць і підтримку екологічної рівноваги.

На сьогоднішній день сільські території зіштовхуються з низкою проблем, зокрема, зменшенням чисельності населення через міграцію в міста, недостатній рівень розвитку соціальної та транспортної інфраструктури, низька інвестиційна привабливість та обмежені можливості для впровадження інновацій. Додатковий вплив на розвиток цих територій має процес децентралізації, що відкриває нові перспективи для управління ресурсами, але водночас вимагає формування ефективних механізмів управління та раціонального використання потенціалу.

У світовій практиці розвитку сільських територій акцент робиться на багатофункціональності, яка передбачає розширення економічної діяльності поза межами аграрного сектору. Це може включати розвиток туризму, зеленої енергетики, ремісництва, логістичних центрів і інших видів діяльності, здатних забезпечити диверсифікацію доходів та створення нових робочих місць. Впровадження такого підходу в Україні сприятиме зменшенню соціально-економічного розриву між сільськими та міськими територіями, що є важливою умовою для сталого розвитку держави загалом.

Крім того, впровадження сучасних організаційно-економічних механізмів у процес управління сільськими територіями є важливим інструментом для підвищення їх інвестиційної привабливості. Створення умов для залучення інвестицій дозволить розвивати інфраструктуру,

підвищувати рівень зайнятості та зменшувати міграційні потоки. Інноваційний підхід до розвитку територій сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сільської економіки, створенню доданої вартості та покращенню якості життя населення.

Отже, дослідження теоретичних і методичних основ управління соціально-економічним розвитком сільських територій є надзвичайно важливим і актуальним. Воно спрямоване на вирішення важливих завдань, пов'язаних із забезпеченням сталого розвитку регіонів, поліпшення умов життя населення, залучення інвестицій і впровадження інновацій. Особливу роль у цьому процесі відіграє мобілізація місцевого населення, бізнесу та органів самоврядування, які є ключовими суб'єктами розвитку сільських територій.

Внесок у дослідження соціально-економічного розвитку територій значно зробили такі вчені, як Булавка О.Г., Грушко В.І., Кропивко М.Ф., Лісовий А.В., Махначова Н.М., Саблук П.Т., Терехов В.І., Терещенко В.К., Трегобчук В.М., Федун І.Л., Шапоренко О.І., Юрчишин В.М. та інші. У їхніх роботах детально розглянуті основні проблеми розвитку територій, проте питання формування механізму соціально-економічного розвитку ще потребують більшої уваги, а також недостатньо вивчено, як процес децентралізації впливає на соціальний розвиток сільських територій.

Питання планування сталого розвитку сільських територій та використання програмно-цільового підходу залишаються малодослідженими. Крім того, важливою є потреба у розробці практичних методів самоорганізації сільських громад, а також у покращенні інвестиційної привабливості цих територій, що вимагає більшої уваги та подальшого розвитку.

Метою цієї роботи є розроблення теоретичних і методичних засад, а також практичних порад для оптимального управління соціально-економічним розвитком сільських регіонів. Основний акцент робиться на покращенні якості життя мешканців через розвиток цих територій.

Поставлена мета дозволила визначити завдання дослідження в межах кваліфікаційної роботи. Завдання полягають у виконанні таких складових:

- аналіз теоретичних основ соціально-економічного розвитку сільських територій;
- узагальнення методологічних підходів до управління соціально-економічним розвитком сільських територій;
- дослідження організаційно-економічного розвитку та стратегічного планування Ганнівської сільської територіальної громади;
- розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення системи управління соціально-економічним розвитком сільських територій.

Об'єктом дослідження є процес вивчення характеристик соціально-економічного розвитку сільських територій.

Об'єктом дослідження є теоретичні та методологічні засади, а також практичні аспекти управлінської діяльності щодо соціально-економічного розвитку сільських територій.

У кваліфікаційній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: абстрактно-логічний (для визначення мети, завдань, формулювання висновків, аналізу вітчизняних та іноземних джерел); порівняльний аналіз (для оцінки підходів до управління соціально-економічним розвитком сільських територій); емпіричний – для збору та аналізу даних функціонування Ганнівської сільської ради; метод SWOT-аналізу – для визначення ключових аспектів, які потребують уваги з боку громади, та виявлення потенційних напрямів для зростання.

Інформаційною основою дослідження стали теоретичні та методичні праці вітчизняних і закордонних науковців, нормативно-правові акти України, статистичні дані Ганнівської сільської ради, результати соціологічних опитувань, а також матеріали власних досліджень і спостережень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в теоретичному та методологічному обґрунтуванні особливостей управлінських процесів

соціально-економічного розвитку сільських територій. Це досягається шляхом формування інформаційної мережі муніципальних радників (через консультаційні організації), залучення місцевих громадян і підприємців до процесу ухвалення рішень, а також стимулювання обміну думками та розвитку партнерства для досягнення спільних цілей.

Практична цінність отриманих результатів полягає в тому, що їх можна використати для удосконалення систем управління соціально-економічним розвитком сільських територій. Це включає вдосконалення процесів планування, моніторингу та реалізації програм розвитку, а також посилення залучення місцевих громад і бізнесу до прийняття рішень, що дозволяє підвищити ефективність управлінських стратегій на цих територіях.

Основні висновки й рекомендації були представлені на VII Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України» (7 листопада 2024 р., м. Кропивницький).

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2024.

Кваліфікаційна робота містить 71 сторінок, 5 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел із 50 найменувань, 5 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

1.1. Теоретичні основи соціально-економічного розвитку сільських територій

Соціально-економічний розвиток сільських територій - це багатогранний та багатофакторний процес, що охоплює всі аспекти життя сільських громад: від економічних до соціальних і екологічних. Це стратегічно важливий напрям розвитку держави, оскільки сільські території традиційно займають значну частину країни, і їхній розвиток безпосередньо впливає на загальний економічний добробут держави. У цьому контексті соціально-економічний розвиток сільських територій включає не лише покращення рівня життя місцевого населення, але й сталий розвиток їхніх економічних і соціальних структур.

Соціально-економічний розвиток сільських територій можна описати як процес покращення умов, пов'язаних із економікою, соціальними аспектами, екологічною ситуацією та культурним життям у сільській місцевості, спрямований на підвищення добробуту місцевого населення, поліпшення соціальної інфраструктури, сталий розвиток сільського господарства та оптимізацію використання природних багатств. Це комплексний процес, що охоплює безліч аспектів: від розвитку сільськогосподарських підприємств до збереження природного середовища, від поліпшення інфраструктури до підвищення соціальної активності громад [17].

Соціально-економічний розвиток сільських територій можна розглядати через низку ключових складових [20].

1. Економічна складова.

Економічний розвиток сільських територій безпосередньо пов'язаний з розвитком агропромислового комплексу (АПК), малого та середнього бізнесу, а також з диверсифікацією економіки сільських громад. Сільське господарство традиційно залишається основним джерелом доходу для сільського населення. Однак для забезпечення сталого розвитку важливо впроваджувати інноваційні методи ведення сільського господарства, застосовувати новітні технології, що сприяють підвищенню продуктивності праці та зниженню витрат.

Одним із важливих напрямків економічного розвитку є диверсифікація джерел доходу: розвиток малого та середнього підприємництва, таких як переробка сільськогосподарської продукції, виробництво органічних товарів, розширення сфери агротуризму.

2. Соціальна складова.

Соціальна складова охоплює різноманітні аспекти життя на селі, включаючи освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і культурну інфраструктуру. У сільській місцевості часто спостерігається низький рівень доступу до якісних медичних послуг, обмежена інфраструктура для розвитку освіти та культури, а також слабе соціальне забезпечення.

Важливою метою соціально-економічного розвитку є покращення якості життя сільського населення, зокрема шляхом модернізації шкіл, лікарень, культурних центрів та інших об'єктів соціальної інфраструктури. Залучення молоді до соціальних ініціатив, створення умов для їхнього навчання та професійного розвитку є важливим кроком для збереження людського капіталу на селі.

3. Екологічна складова.

Сільські території мають велику роль у збереженні природних ресурсів, таких як земля, водні ресурси, лісові та природні комплекси. Тому екологічний аспект соціально-економічного розвитку включає в себе сталий розвиток сільського господарства, що мінімізує негативний вплив на

довкілля. Це означає впровадження екологічно чистих технологій, раціональне використання природних ресурсів та управління відходами.

Крім того, екологічний розвиток включає в себе заходи щодо збереження біорізноманіття, покращення якості ґрунтів, води та повітря, а також підтримку екосистем, що позитивно впливають на довгостроковий розвиток сільських територій.

4. Інфраструктурна складова.

Інфраструктура є основою для нормального функціонування будь-якої території. На селі це включає в себе не лише розвиток транспортних шляхів і комунальних послуг (водопостачання, електропостачання), але й модернізацію доріг, створення технічних і торгових майданчиків для малого бізнесу, а також розвиток інформаційних та цифрових технологій.

Для ефективного розвитку сільських територій важливою є інвестиційна підтримка інфраструктурних проєктів, які б дозволяли покращити життєві умови сільського населення та сприяли економічному зростанню.

Для забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій необхідно розробляти комплексні стратегії розвитку, що включають наступні механізми [12]:

- 1) інвестиційна політика: залучення інвестицій у сільські регіони, розвиток інфраструктури, модернізація підприємств;
- 2) фінансова підтримка: державні субсидії, кредити, гранти для підтримки малих і середніх підприємств, фермерів;
- 3) правове забезпечення: удосконалення законодавства, що регулює агропромислову діяльність, землю, екологію, соціальне забезпечення на селі;
- 4) інновації та технології: стимулювання впровадження новітніх технологій у с/г, переробку продукції, альтернативні види енергетики, екологічні технології;

5) громадське партнерство: залучення громадських організацій, місцевих підприємців та органів влади до формування та реалізації стратегій розвитку.

Важливу роль у сприянні соціально-економічному розвитку сільських територій виконують органи державного управління та місцевого самоврядування. Завдання держави полягає у формуванні загальнонаціональних стратегій розвитку сільських територій, які забезпечують ефективне планування та впровадження заходів, спрямованих на підвищення рівня життя населення, створювати умови для залучення інвестицій і розвитку підприємництва. Місцеві органи влади, в свою чергу, мають розробляти та реалізовувати локальні програми розвитку, залучати громаду до прийняття рішень та активно працювати над покращенням соціальної інфраструктури.

Незважаючи на наявність потенціалу для розвитку сільських територій, існує ряд перешкод на шляху їхнього ефективного розвитку.

1. Низький рівень інфраструктури: недосконала транспортна, комунальна та соціальна інфраструктура.
2. Міграція населення: виїзд молоді до міст, що призводить до старіння населення та зниження трудового потенціалу на селі.
3. Недостатнє фінансування: обмеження в бюджетах для розвитку сільських територій на рівні держави та місцевих органів влади.
4. Екологічні проблеми: забруднення ґрунтів і води, ерозія земель, втрата біорізноманіття.

Соціально-економічний розвиток сільських територій є важливим завданням для держави, оскільки він безпосередньо впливає на стабільність та стійкість економіки країни. Для цього необхідно застосовувати комплексний підхід, що охоплює як економічні, так і соціальні, екологічні та інфраструктурні аспекти розвитку.

Соціально-економічний розвиток сільських територій є складним процесом, що залежить від багатьох факторів — економічних, соціальних,

політичних та екологічних [38]. Для вивчення цього процесу в науковій літературі було розроблено кілька теоретичних моделей, які допомагають зрозуміти механізми та шляхи розвитку сільських територій. Ці моделі охоплюють різні аспекти: від економічних до соціальних та культурних змін, від організаційно-управлінських підходів до моделей, орієнтованих на сталий розвиток.

1. Модель аграрної модернізації.

Модель аграрної модернізації передбачає вдосконалення сільськогосподарського виробництва через технологічні інновації, модернізацію агропідприємств, механізацію праці та підвищення продуктивності землеробства. Основною метою цієї моделі є забезпечення високої продуктивності праці в сільському господарстві, що сприятиме економічному зростанню на селі.

У рамках цієї моделі особливу увагу приділяють впровадженню нових аграрних технологій, підвищенню ефективності використання землі, води та інших природних ресурсів, а також розвитку агроіндустріальних кластерів, які забезпечують переробку с/г продукції та її подальшу реалізацію.

Модель аграрної модернізації активно використовує концепцію інтенсифікації сільського господарства, орієнтуючись на інноваційні методи обробітку ґрунту, застосування нових сортів рослин, розвиток тваринництва та агрохімії. Проте варто зазначити, що для її реалізації необхідні значні інвестиції та зміни в законодавчій та інфраструктурній політиці.

1.2. Модель диверсифікації економіки сільських територій.

Ця модель передбачає розвиток не лише сільського господарства, але й інших секторів економіки на селі, таких як малий та середній бізнес, агротуризм, переробка сільськогосподарської продукції та розвиток нових галузей, що можуть створювати робочі місця на сільських територіях. Вона орієнтована на зниження залежності від аграрного сектору та створення більш збалансованої та стійкої економіки сільської місцевості.

У рамках цієї моделі особлива увага приділяється розвитку місцевих підприємств, підтримці агропереробки та створенню нових робочих місць через розвиток малого та середнього бізнесу. Це дозволяє забезпечити економічну різноманітність, зменшити соціальну нерівність та забезпечити зростання доходів сільського населення.

Також важливим аспектом є агротуризм, який стає все більш популярним напрямом для залучення додаткових доходів. Це дозволяє не лише збільшити зайнятість, але й сприяє розвитку інфраструктури, а також збереженню традиційних ремесел і культури.

1.3. Модель сталого розвитку.

Модель сталого розвитку сільських територій ставить за мету гармонійне поєднання економічного, соціального та екологічного аспектів. Вона передбачає ефективне використання природних ресурсів, збереження екологічного балансу та підтримку соціальної стабільності.

Сталий розвиток включає в себе не лише покращення економічних показників, але й збереження довкілля, раціональне використання природних ресурсів, підтримку біорізноманіття та ефективне управління екосистемами. Одним з важливих компонентів цієї моделі є органічне сільське господарство, яке базується на використанні екологічно чистих методів вирощування продукції та збереженні природних ресурсів.

Ця модель також акцентує увагу на локальному розвитку, який має забезпечувати збереження традиційного способу життя, культуру та ремесла сільських громад, одночасно покращуючи умови для майбутніх поколінь.

2. Соціальні моделі розвитку сільських територій.

2.1. Модель інтеграції сільських територій у національну економіку.

Модель інтеграції спрямована на створення рівних умов для розвитку сільських територій та їх більш активної участі в національному економічному процесі. Це включає в себе забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг та інфраструктури.

Інтеграція полягає в тому, щоб зменшити розрив між міськими та сільськими територіями через покращення умов для бізнесу, стимулювання розвитку малих та середніх підприємств, а також активну підтримку розвитку сільських громад. У результаті такої інтеграції сільські території стають більш конкурентоспроможними та здатними до самостійного розвитку.

2.2. Модель соціального підприємництва

Соціальне підприємництво є важливою складовою для розвитку сільських територій, оскільки воно орієнтоване на досягнення соціальних цілей при одночасному забезпеченні фінансової стабільності підприємств. В умовах сільської місцевості соціальне підприємництво може включати в себе не лише аграрну діяльність, а й інші форми підприємництва, спрямовані на задоволення соціальних потреб громади, таких як освіта, охорона здоров'я, екологічні проекти, а також розвиток інфраструктури.

2.3. Модель участі громад у розвитку територій

Модель участі громад передбачає активне залучення місцевих жителів до процесу управління розвитком території. Важливим аспектом цієї моделі є децентралізація управлінських функцій, надання місцевим органам влади більш широких повноважень у плануванні та управлінні розвитком території.

Ця модель сприяє розвитку громадянської активності та підвищенню відповідальності місцевих громад за стан їхнього середовища. Одним із прикладів є громадські ініціативи, які спрямовані на покращення інфраструктури, охорону навколишнього середовища, підтримку місцевих традицій та культури.

3. Моделі інституційного розвитку сільських територій.

3.1. Модель розвитку місцевих інститутів.

Ця модель зосереджена на розвитку інституцій, що сприяють соціально-економічному розвитку сільських територій, таких як місцеві органи влади, сільськогосподарські кооперативи, громадські організації, підприємства малого та середнього бізнесу. Модель розвитку місцевих

інститутів передбачає активну підтримку організаційних структур, що забезпечують управління ресурсами та розвиток територій.

3.2. Модель партнерства між державою, бізнесом і громадою.

Ця модель спрямована на встановлення партнерських відносин між державою, приватними підприємствами та громадськими організаціями для розвитку сільських територій. Вона передбачає участь держави в інвестиційних проектах, підтримку місцевих підприємств, створення сприятливих умов для розвитку бізнесу та покращення соціальної інфраструктури.

Теоретичні моделі соціально-економічного розвитку сільських територій є основою для розробки ефективних стратегій та програм розвитку на рівні держави та місцевих органів влади. Кожна з моделей має свої переваги та обмеження, тому для досягнення стійкого розвитку сільських територій важливо поєднувати різні підходи та механізми. Це дозволить досягти високого рівня економічного зростання, соціальної стабільності та екологічної стійкості на селі.

Фактори, що впливають на соціально-економічний розвиток сільських територій, є численними та різноманітними, і включають як внутрішні, так і зовнішні аспекти, що визначають ефективність розвитку сільських громад [29].

1. Економічні фактори. Основними економічними факторами, що впливають на соціально-економічний розвиток сільських територій, є стан аграрного виробництва, рівень інвестицій, наявність або відсутність фінансових ресурсів для розвитку підприємництва, а також доступність кредитних засобів. Важливим є розвиток агропромислового комплексу, оскільки сільське господарство є основним джерелом зайнятості в сільській місцевості. Стан аграрного сектора напряму впливає на рівень життя, зайнятість, а також на розвиток соціальної та комунальної інфраструктури сіл. Брак інвестицій, слабка державна підтримка бізнесу та нестабільність економічних умов можуть значно уповільнити розвиток територій,

зменшуючи їх потенціал для забезпечення соціальних послуг та робочих місць.

2. Інституційні фактори. Інституційне середовище, зокрема законодавство, управлінські практики та ефективність органів місцевого самоврядування, також грають важливу роль у соціально-економічному розвитку сільських територій. Відсутність чітких механізмів регулювання, проблеми з дотриманням правових норм та низька якість управлінських структур можуть стати перешкодою для стабільного розвитку. Для ефективного функціонування сільських територій необхідне запровадження інноваційних управлінських моделей та адаптація до місцевих умов.

3. Соціальні фактори. Рівень освіти, доступ до медичних послуг, соціальної інфраструктури, а також культурні аспекти є важливими соціальними факторами, що впливають на розвиток сільських територій. Низький рівень соціальних послуг і інфраструктури може привести до відтоку населення, зниження рівня життя, а також до утримання депресивних тенденцій. Тому значна увага повинна приділятися розвитку соціальної інфраструктури, поліпшенню якості освіти та медичних послуг для підвищення рівня життя в сільській місцевості.

4. Природні фактори. Природні умови, такі як кліматичні умови, родючість ґрунтів, наявність природних ресурсів, мають безпосередній вплив на розвиток сільського господарства та, відповідно, на економічну ситуацію в регіоні. Вони визначають можливості для сільськогосподарського виробництва, що є основною економічною діяльністю в більшості сільських територій.

Таким чином, соціально-економічний розвиток сільських територій залежить від комплексного впливу ряду факторів. Розвиток інфраструктури, підтримка аграрної галузі, підвищення якості управління та інвестицій в ці території є важливими аспектами для їх сталого розвитку.

1.2. Методологічні підходи до управління соціально-економічним розвитком сільських територій

Управління соціально-економічним розвитком сільських територій є надзвичайно важливою складовою частиною загальнодержавної стратегії розвитку. Це питання набуває особливої ваги в умовах глобалізації, інтеграції України в європейські та міжнародні економічні процеси, а також у контексті децентралізації та реформування місцевого самоврядування. Успішний розвиток сільських територій залежить від здатності ефективно поєднувати економічні, соціальні та екологічні інтереси, розробляючи стратегічні підходи, що забезпечують довгострокову стійкість та конкурентоспроможність сільських громад.

Методологічні підходи до управління соціально-економічним розвитком сільських територій є основою для формування конкретних стратегій і політик, які сприяють підвищенню ефективності управління, покращенню життя сільського населення, забезпеченню сталого розвитку та гармонізації соціально-економічних процесів.

Основні методологічні підходи до управління сільськими територіями включають системний, програмно-цільовий, інноваційний, сталий та кластерний підходи. Кожен з цих підходів має свої особливості й інструменти, які дозволяють здійснювати комплексний підхід до розвитку територій, що забезпечує інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів у єдину стратегію розвитку [31].

Системний підхід дозволяє розглядати сільські території як єдину систему, в якій усі елементи взаємодіють та впливають одне на одного. Програмно-цільовий підхід сприяє формуванню чітких стратегій і програм, що мають конкретні цілі, завдання та ресурси для їх досягнення. Інноваційний підхід орієнтований на інтеграцію новітніх технологій та інноваційних методів в аграрний сектор і соціальні служби. Сталий розвиток акцентує увагу на збереженні екологічної рівноваги та використанні ресурсів

з урахуванням їхнього довгострокового впливу. Кластерний підхід передбачає об'єднання різних сільських територій у територіальні економічні групи, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів та створювати нові економічні можливості для місцевих громад.

Ефективне управління соціально-економічним розвитком сільських територій неможливе без розуміння специфіки кожної території, а також без здатності інтегрувати інтереси місцевих громад, державних органів та бізнес-структур. Тому методологічні підходи повинні бути гнучкими та адаптивними, що дозволяє оперативно реагувати на зміни, одночасно забезпечуючи стратегічний розвиток у довгостроковій перспективі.

Загалом, методологічні підходи до управління соціально-економічним розвитком сільських територій є основою для досягнення сталого, комплексного та збалансованого розвитку, що враховує всі аспекти життя сільських громад, економічний потенціал і екологічні вимоги сучасності.

Методологічні підходи до управління соціально-економічним розвитком сільських територій формуються на основі теоретичних концепцій і практичних механізмів, що враховують особливості цих територій. Вони охоплюють різні аспекти – економічні, соціальні, екологічні, інституційні та культурні – і спираються на інтеграцію науки, політики та практики.

Розкриємо більш детально кожен методологічний підхід до управління соціально-економічним розвитком сільських територій.

1. Системний підхід

Основна ідея. Сільська територія розглядається як складна система з підсистемами (економічною, соціальною, екологічною), які перебувають у постійній взаємодії.

Компоненти:

- економічна підсистема: виробництво, зайнятість, дохід;
- соціальна підсистема: рівень життя, освіта, охорона здоров'я;
- екологічна підсистема: стан природних ресурсів, біорізноманіття.

Інструменти:

- використання математичних моделей для прогнозування змін у системі.

- GIS-технології для відображення змін у територіях.

Приклад: розробка моделі впливу демографічних змін на виробничу діяльність.

2. Програмно-цільовий підхід

Основна ідея. Формування довгострокових стратегій з реалізацією конкретних програм, орієнтованих на вирішення пріоритетних проблем.

Компоненти:

- ціль: визначення конкретних, вимірюваних результатів;
- програма: набір завдань і проектів для досягнення цілі.

Інструменти:

- використання методу SMART для постановки завдань (Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound);
- фінансування з державного або місцевого бюджету.

Приклад. Програма розвитку дорожньої інфраструктури, що полегшує доступ до ринків.

3. Інтеграційний підхід

Основна ідея. Забезпечення ефективної координації між різними секторами економіки, громадою та державними структурами.

Компоненти:

- секторальна взаємодія: агросектор, транспорт, освіта;
- інституційна координація: громади, приватний бізнес, НГО.

Інструменти:

- публічно-приватне партнерство (PPP);
- формування багатосторонніх робочих груп.

Приклад. Створення агротуристичних кластерів, які забезпечують взаємодію фермерів та туристичних компаній.

4. Інноваційний підхід

Основна ідея. Підвищення конкурентоспроможності територій за рахунок використання новітніх технологій та інноваційних рішень.

Компоненти:

- технології: автоматизація, цифровізація;
- інновації в управлінні: прозорість, е-урядування.

Інструменти:

- впровадження програм підтримки стартапів;
- використання дронів для моніторингу сільськогосподарських угідь.

Приклад. Система точного землеробства для оптимізації витрат на ресурси.

5. Сталий підхід

Основна ідея. Забезпечення довгострокового економічного розвитку без шкоди для навколишнього середовища та соціальної стабільності.

Компоненти:

- екологічний аспект: збереження природних ресурсів;
- соціальний аспект: підвищення рівня добробуту населення.

Інструменти:

- розробка екологічних стандартів для сільгоспвиробників;
- реалізація програм з утилізації відходів.

Приклад. Рекультивація деградованих земель для сільськогосподарського використання.

6. Кластерний підхід

Основна ідея. Формування регіональних кластерів, які об'єднують підприємства в ланцюг створення доданої вартості.

Компоненти:

- економічний кластер: фермери, переробники, логістичні компанії;
- інфраструктура: склади, транспорт.

Інструменти:

- підтримка спеціальних економічних зон.
- фінансування розвитку логістики.

Приклад. Кластер органічного землеробства.

7. Інклюзивний підхід

Основна ідея. Залучення всіх соціальних груп до управління та вигід від розвитку.

Компоненти:

- гендерна рівність: участь жінок у прийнятті рішень;
- соціальна інклюзія: інтеграція вразливих груп.

Інструменти:

- проведення семінарів та тренінгів;
- програми мікрофінансування.

Приклад. Навчальні курси для молодих фермерів з сучасних методів землеробства.

В таблиці 1.1 представлено у стислій формі кожен методологічний підхід до управління соціально-економічним розвитком сільських територій.

Таблиця 1.1 – Методологічні підходи до управління соціально-економічним розвитком сільських територій

Методологічний підхід	Ключові характеристики	Приклад застосування
Системний підхід	Інтеграція економічних, соціальних і природних компонентів; аналіз взаємозв'язків між ними	Програма <i>LEADER</i> у ЄС для гармонізації розвитку сільських територій
Програмно-цільовий підхід	Стратегічне планування, розробка програм і моніторинг виконання	Державна стратегія регіонального розвитку України до 2027 року
Інтеграційний підхід	Поєднання економічних, соціальних та екологічних факторів; співпраця між регіонами	Програми транскордонного співробітництва, як-от <i>INTERREG</i>
Інноваційний підхід	Впровадження смарт-технологій, підтримка стартапів і R&D	Використання точного землеробства в країнах ЄС
Сталий підхід	Раціональне використання ресурсів, соціальна справедливість, довгостроковий розвиток	Виконання цілей сталого розвитку ООН у сільських регіонах
Кластерний підхід	Формування спеціалізованих кластерів; підвищення конкурентоспроможності через співпрацю	Агропромислові кластери в Україні, організовані на базі кооперативів
Інклюзивний підхід	Залучення громад до ухвалення рішень, прозорість і рівні можливості для всіх	Ініціативи через "Громадський бюджет" в Україні.

Джерело: [5; 14; 36]

Методологічні підходи до управління соціально-економічним розвитком сільських територій в зарубіжних країнах мають значні відмінності в залежності від економічних, соціальних, політичних та екологічних обставин. Детальніше розглянемо основні методи, що використовуються в таких країнах, як Європейський Союз, США, Канада, Японія, Швеція та Австралія [44].

1. Інтегрований підхід в Європейському Союзі.

Європейський Союз реалізує інтегрований підхід до розвитку сільських територій, що поєднує різні політики та заходи. Ключовими аспектами є:

1) спільна сільськогосподарська політика (CAP): спрямована на підтримку сільського господарства через субсидії та фінансування для розвитку сільських територій. Вона включає програми для розвитку інфраструктури, збереження біорізноманіття та забезпечення екологічно стійкого землеробства;

2) програма LEADER: вона сприяє місцевим ініціативам та дає змогу сільським громадам брати участь у проектуваннях розвитку. У межах LEADER громади отримують підтримку для реалізації проектів, які покращують якість життя та стимулюють місцеву економіку;

3) сталий розвиток: EU активно просуває принцип сталого розвитку, зокрема через аграрні стратегії, що орієнтовані на довгострокове збереження природних ресурсів.

2. Кластерний підхід у США.

У США важливою складовою соціально-економічного розвитку сільських територій є кластерний підхід, який полягає в об'єднанні підприємств, фермерських господарств та організацій в регіональні економічні кластери. Основними перевагами цього підходу є:

1) кооперація та взаємодія між підприємствами: фокус на спільному використанні ресурсів, маркетингових стратегій та технологій для покращення конкурентоспроможності;

2) диверсифікація економічної діяльності: розвиток агробізнесу, сільського туризму, переробки сільськогосподарської продукції дозволяє створювати нові робочі місця та розширювати ринки збуту;

3) підтримка малого бізнесу: федеральні та місцеві програми сприяють розвитку малих і середніх підприємств на селі, що є важливим фактором для економічного зростання.

3. Моделі сталого розвитку в Канаді.

Канада активно впроваджує політику сталого розвитку сільських територій, зокрема через:

1) відновлення природних ресурсів: національні програми з охорони водних ресурсів, лісових масивів і ґрунтів, що дозволяють зберегти екологічну рівновагу при розширенні аграрного виробництва;

2) інновації в агробізнесі: Канада підтримує розвиток високотехнологічних сільськогосподарських підприємств, включаючи автоматизацію та використання інформаційних технологій;

3) сталий розвиток сільських громад: в рамках місцевих ініціатив організовуються проекти з розвитку еко-туризму, екологічно чистого виробництва та підтримки малого бізнесу.

4. Інноваційний підхід у Японії.

Японія активно застосовує інноваційний підхід до розвитку сільських територій, що включає:

1) розумні села: використання сучасних технологій для управління ресурсами (наприклад, енергією та водою) та оптимізації сільськогосподарського виробництва;

2) розвиток аграрного туризму: Японія розвиває концепцію агротуризму, що не лише дозволяє розширювати економіку села, але й покращує соціальну інфраструктуру;

3) цифровізація сільського господарства: впровадження цифрових платформ для моніторингу врожайності, погодних умов та управління виробничими процесами.

5. Програми розвитку в Швеції.

Швеція використовує регіональний підхід до розвитку сільських територій, зокрема:

1) підтримка соціальної інфраструктури: Швеція активно інвестує в розвиток транспортної та комунальної інфраструктури, що забезпечує зручні умови для життя в сільській місцевості;

2) зелені технології: розвиток відновлювальних джерел енергії, таких як вітрові електростанції та біоенергетика, є важливим напрямом для забезпечення сталого розвитку;

3) місцеві ініціативи: у Швеції активно підтримуються локальні ініціативи, що покращують якість життя, зокрема в сфері освіти, охорони здоров'я та культури.

6. Австралійська модель розвитку.

Австралія також приділяє велику увагу управлінню природними ресурсами, зокрема:

1) відновлення земель: програми з відновлення деградованих земель і боротьба з ерозією ґрунтів;

2) підтримка місцевих ініціатив: Австралія має програму для сільських громад, що включає підтримку підприємств, розвиток інфраструктури та створення робочих місць через інноваційні проекти;

3) збереження біорізноманіття: країна активно підтримує проекти, які дозволяють зберегти унікальні екосистеми та біорізноманіття сільських територій.

Зарубіжний досвід управління соціально-економічним розвитком сільських територій свідчить про необхідність комплексного підходу, що включає інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів. Використання сучасних технологій, підтримка місцевих ініціатив, розвиток інфраструктури та сталий підхід до управління природними ресурсами є ключовими факторами для сталого розвитку сільських територій.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

2.1. Організаційно-економічні особливості органів місцевого самоврядування Ганнівської сільської територіальної громади

Ганнівська сільська територіальна громада — територіальна громада в Україні, в Новоукраїнському районі Кіровоградської області.

Ганнівська територіальна громада об'єднала в собі три сільські ради: Ганнівську, Григорівську та Шишкінську. У 2020 році до складу територіальної громади приєдналися ще дві сільські ради: Приютівська і Кропивницька (рисунок 2.1).

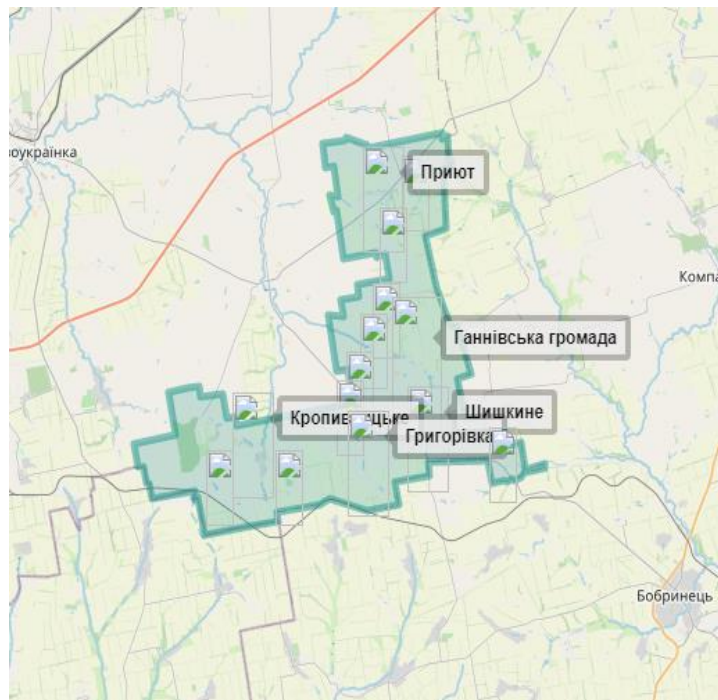

Рисунок 2.1 – Населені пункти у підпорядкуванні ОТГ: Ганнівська громада

Джерело: [35]

Ганнівська сільська територіальна громада – це адміністративно-територіальна одиниця та орган місцевого самоврядування. Ганнівська сільська територіальна громада утворюється та регулюється відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Головними напрямками діяльності Ганнівської сільської територіальної громади є розробка та реалізація місцевих програм і проєктів, ефективне ведення фінансово-економічної політики, раціональне використання та збереження природних ресурсів, підтримка розвитку підприємницької діяльності та створення нових робочих місць. Окрім цього, громада відповідає за дотримання чинного законодавства і нормативно-правових актів у ключових сферах: благоустрій, житлово-комунальні послуги, соціальний захист населення, охорона здоров'я, культура, освіта та спорт.

Голова територіальної громади - Гаразда Людмила Дмитрівна.

Адміністративний центр — село Ганнівка. Розташоване за 47 км від районного центру і залізничної станції «Новоукраїнка» та за 70 км від обласного центра м. Кропивницький. За 5 км від села проходить асфальтована дорога до міста Новоукраїнка та міста Кропивницького.

Площа громади — 295,0533 км², станом на 1 січня 2023 року загальна кількість мешканців населення Ганнівської сільської територіальної громади — 3505 осіб. До складу Ганнівської сільської територіальної громади Кіровоградської області входить 13 населених пунктів, а саме:

- село Громуха;
- село Юр'ївка;
- село Шишкіне;
- село Григорівка;
- село Трудолюбівка;
- село В'юнки;
- село Приют;
- село Шутеньке;

- село Острівка;
- село Караказелівка;
- село Вільні Луки;
- село Кропивницьке;
- село Куликова Балка.

Густота населення складає 11,9 осіб/км².

Демографічна ситуація в територіальній громаді схожа з іншими населеними пунктами області, що проявляється у зменшенні чисельності населення через природний спад. Водночас спостерігається приріст населення завдяки міграційним процесам. Детальні дані про чисельність жителів станом на 1 січня 2023 року представлені на рисунку 2.2.

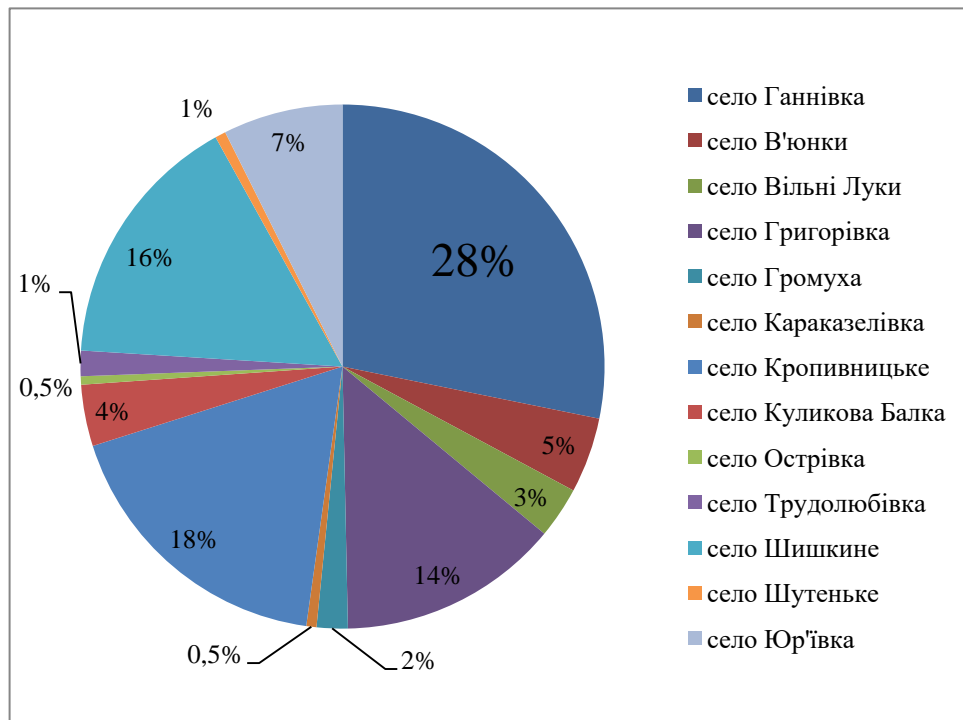

Рисунок 2.2 – Кількість населення Ганнівської сільської територіальної громади

Джерело: сформовано на основі[35]

Аналізуючи кількість населення Ганнівської сільської територіальної громади бачимо, що найбільша кількість населення проживає в с. Ганнівка (988), с. Кропивницьке (627) та с. Шишкине (560).

Ганнівська сільська територіальна громада створена 30 квітня 2017 року. Діяльність Ганнівської сільської територіальної громади спрямована на вирішення пріоритетних завдань місцевого значення, зокрема у таких сферах, як благоустрій території, управління житлово-комунальним господарством, сприяння розвитку місцевого бізнесу, підтримка малого та середнього підприємництва, розвиток культури, освіти, охорони здоров'я, інфраструктури тощо.

Організаційну структуру Ганнівської сільської територіальної громади представлено у додатку А.

Станом на 2023 рік у Ганнівській сільській територіальній громаді працює 67 осіб (табл. 2.1). Усі структурні підрозділи Ганнівської селищної ради співпрацюють із заступником селищного голови та керуючим справами виконавчого комітету, а також взаємодіють між собою.

Таблиця 2.1 – Структура працівників Ганнівської сільської територіальної громади

Категорії персоналу	Кількість управлінських працівників, чол.					Питома вага кожної категорії у загальній чисельності працівників, %					Відхилення +,- 2023/2019
	2019	2020	2021	2022	2023	2019	2020	2021	2022	2023	
1. Керівники	10	10	11	11	11	13,3	13,8	15,2	15,9	16,4	+1
2. Спеціалісти	29	26	26	24	25	38,7	36,6	36,1	34,8	37,3	-4
3. Службовці	24	21	23	22	20	32,0	29,6	31,9	31,9	29,8	-4
4. Робітники	12	14	12	12	11	16,0	20,0	16,8	17,4	16,5	-1
Всього	75	71	72	69	67	100	100	100	100	100	-8

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Аналізуючи дані таблиці 2.1 можна зробити висновок, що зниження по кількості працівників спостерігається у всіх категоріях, крім категорії «Керівники».

Загальна чисельність працівників зменшилася з 75 осіб у 2019 році до 67 осіб у 2023 році, що становить відхилення -8 осіб.

Кількість працівників категорії «Керівники» зросла з 10 осіб у 2019 році до 11 осіб у 2023 році (+1 особа). Питома вага цієї категорії зросла із

13,3% у 2019 році до 16,4% у 2023 році. Це свідчить про збільшення ролі керівного складу в загальній чисельності працівників.

Кількість працівників категорії «Спеціалісти» зменшилася з 29 осіб у 2019 році до 25 осіб у 2023 році (-4 особи). Спостерігається коливання питомої ваги від 38,7% у 2019 році до 37,3% у 2023 році. Попри абсолютне зниження кількості, частка спеціалістів залишилася значною.

Кількість працівників категорії «Службовці» скоротилася з 24 осіб у 2019 році до 20 осіб у 2023 році (-4 особи). Питома вага цієї категорії знизилася з 32,0% у 2019 році до 29,8% у 2023 році. Ця категорія демонструє найбільше скорочення в абсолютних і відносних показниках.

Кількість працівників категорії «Робітники» також зменшилася з 12 осіб у 2019 році до 11 осіб у 2023 році (-1 особа). Питома вага коливалася, але залишилася майже незмінною — від 16,0% у 2019 році до 16,5% у 2023 році. Це свідчить про стабільність частки робітників у структурі.

Підсумовуючи можна зазначити, що зменшення чисельності працівників відбулося за рахунок скорочення спеціалістів, службовців та робітників. Водночас питома вага керівників у структурі зросла, що може вказувати на зміну акцентів у кадровій політиці організації.

З таблиці 2.1 робимо наступні висновки:

- організація зменшує чисельність персоналу, що може бути наслідком оптимізації або змін у структурі діяльності;
- зростання частки керівників свідчить про концентрацію управлінських функцій;
- скорочення службовців і спеціалістів вимагає додаткового аналізу для оцінки впливу на ефективність роботи організації.

Малий і середній бізнес є фундаментом економіки громади. Вони забезпечують місцеве населення комерційними, соціальними та побутовими послугами, виступають виробниками сільськогосподарської продукції та слугують ключовим джерелом робочих місць у регіоні.

Великі площі сільськогосподарських угідь та сприятливі природно-кліматичні умови створюють оптимальні передумови для отримання якісного врожаю, впровадження інтенсивного землеробства та вирощування різноманітних культур. Територія характеризується спеціалізацією на вирощуванні зернових (пшениця, кукурудза, ячмінь, жито) та технічних культур (озимий ріпак, соняшник, соя).

На території Ганнівської сільської територіальної громади сільськогосподарською діяльністю займаються кілька підприємств, які орендують та обробляють земельні угіддя. Найбільші агроформування: ПАФ «Ганнівська», ПАФ «ім. Ульянова», ПП «Україна».

Головними напрямками трудової діяльності населення громади є аграрний сектор, торгівля, малий бізнес, особисте селянське господарювання та робота у соціальній сфері.

У 2023 році дохідна частина бюджету Ганнівської сільської територіальної громади склала 43 886 442,36 грн, виключаючи міжбюджетні трансферти. Структура доходів розподілена наступним чином:

- загальний фонд забезпечив надходження у розмірі 42 270 464,00 грн;
- спеціальний фонд наповнив бюджет на 1 615 978,36 грн.

Офіційні трансферти, отримані протягом звітного періоду, становили 11 317 694,00 грн.

Станом на 1 січня 2023 року залишок невикористаних коштів склав 4 776 678,20 грн.

Відповідно до вимог статті 78 Бюджетного кодексу України, видатки бюджету за 2023 рік здійснювалися на основі затвердженого помісячного розпису. Бюджетні кошти використовувались згідно з призначеннями, затвердженими рішенням Ганнівської сільської ради № 1058 від 23 грудня 2022 року «Про сільський бюджет Ганнівської територіальної громади на 2023 рік» з подальшими змінами.

На території Ганнівської сільської територіальної громади є ряд бюджетоутворюючих податків. Динаміка надходження основних податків бюджету сільської територіальної громади відображено на рисунку 2.3.

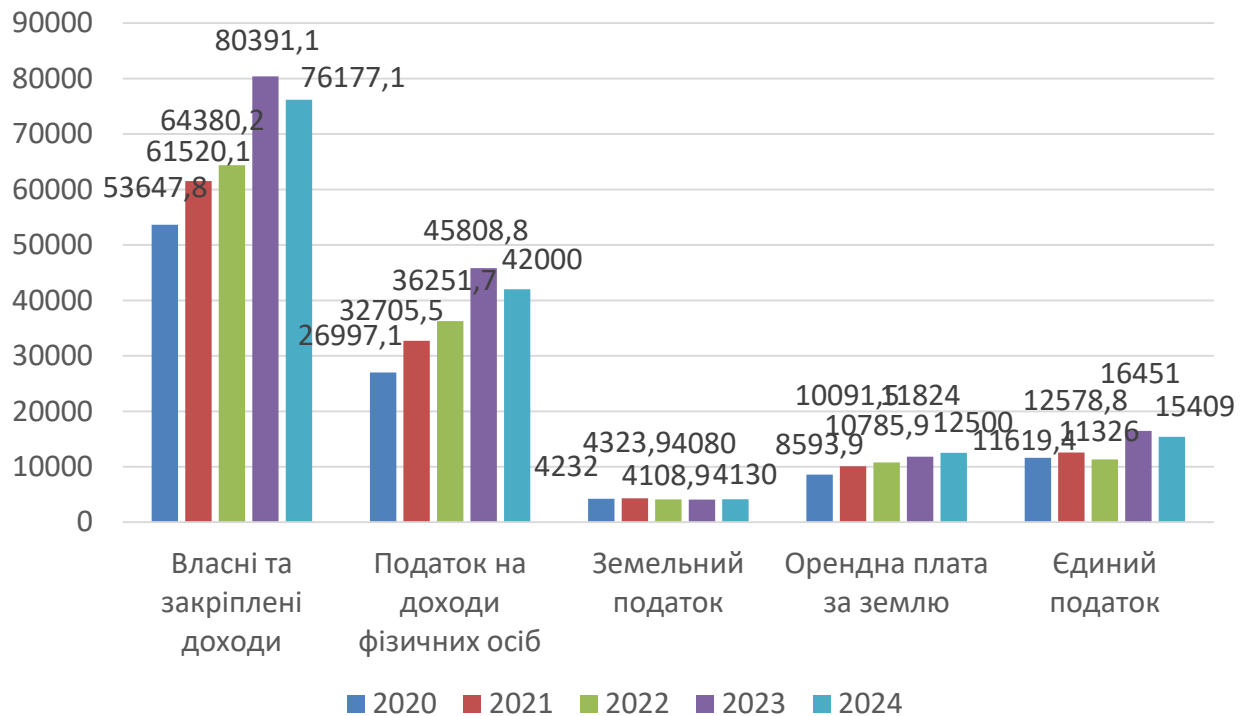

Рисунок 2.3 – Динаміка надходження основних податків бюджету Ганнівської сільської територіальної громади по роках (тис. грн)

Джерело: сформовано на основі [35]

Аналізуючи дані рисунка 2.3 можна зробити наступні висновки.

1. Власні та закріплені доходи. Спостерігається стійке зростання власних та закріплених доходів у період 2020-2024 років. Найвищий показник — у 2024 році (76177,1 тис. грн), що свідчить про покращення податкової бази та ефективність збору доходів.

2. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). ПДФО демонструє значне зростання у 2023 році до 45808,8 тис. грн порівняно з 2020 роком (26997,1 тис. грн). Прогноз на 2024 рік (42,000 тис. грн) показує деяке зниження, але він залишається на високому рівні.

3. Земельний податок. Земельний податок залишається стабільним на низькому рівні, коливаючись від 4080 тис. грн до 4323 тис. грн. Це може

свідчити про незначну динаміку використання земельних ресурсів громади для податкових надходжень.

4. Орендна плата за землю. Спостерігається зростання орендної плати за землю з 8593,9 тис. грн у 2020 році до 11824 тис. грн у 2023 році. У 2024 році очікується невелике підвищення до 12500 тис. грн.

5. Єдиний податок. Єдиний податок показує стабільне зростання з 11619 тис. грн у 2020 році до 16451 тис. грн у 2023 році. Прогноз на 2024 рік — 15409 тис. грн, що вказує на незначне зниження порівняно з 2023 роком.

Підсумовуючи спостерігаємо, що власні та закріплені доходи разом з ПДФО є ключовими джерелами фінансування громади. Збільшення орендної плати та єдиного податку свідчить про зростання підприємницької активності та раціональніше використання земель. Земельний податок залишається стабільним, що вказує на можливі резерви у подальшому розвитку земельних ресурсів.

Ці дані підкреслюють позитивні зрушення у бюджетній структурі громади, проте є необхідність у подальшій роботі над збільшенням надходжень від менш активних статей доходу.

Структура видатків бюджету — це розподіл фінансових ресурсів, які витрачає громада на забезпечення виконання своїх функцій. До основних груп видатків зазвичай відносять:

1. Освіта — фінансування закладів освіти (шкіл, дитячих садків), заробітна плата працівників, ремонт та утримання установ.
2. Охорона здоров'я — фінансування медичних закладів, закупівля обладнання, підтримка місцевих програм охорони здоров'я.
3. Соціальний захист і соціальне забезпечення — підтримка вразливих верств населення (пенсіонерів, осіб з інвалідністю, багатодітних сімей).
4. Культура і спорт — видатки на культурні заходи, утримання клубів, бібліотек, спортивних майданчиків та програм.

5. Житлово-комунальне господарство — утримання та ремонт доріг, освітлення, водопостачання, благоустрій територій.

6. Економічна діяльність — розвиток інфраструктури, підтримка підприємництва, залучення інвестицій.

7. Адміністративні видатки — утримання органів місцевого самоврядування, їхніх структурних підрозділів.

На рисунку 2.4. представлена структура видатків Ганнівської сільської територіальної громади за 2023 рік.

Рисунок 2.4 – Структура видатків бюджету за 2023 рік в розрізі галузей (тис. грн)

Джерело: сформовано на основі [35]

На основі рисунку 2.4 можна зробити наступні висновки щодо структури видатків бюджету:

1. Освіта є найбільш значною статтею видатків, що складає 72 297,2 тис. грн, що вказує на пріоритетність фінансування освітньої галузі у бюджеті громади. Це відповідає загальній тенденції підтримки освітніх закладів та створення умов для якісного навчання.

2. Державне управління займає друге місце за обсягом видатків, що становить 17 985,2 тис. грн. Це включає фінансування органів місцевого самоврядування, адміністративних послуг тощо.

3. Соціальний захист та соціальне забезпечення профінансовано на суму 6 114,2 тис. грн. Це вказує на увагу до соціально вразливих верств населення, проте обсяг фінансування порівняно нижчий, ніж для освіти та держуправління.

4. Культура і мистецтво отримали 4 816,4 тис. грн, що свідчить про підтримку розвитку культурної сфери громади.

5. Економічна діяльність має видатки у розмірі 5 100 тис. грн, що може включати заходи з підтримки економічного розвитку громади.

6. Міжбюджетні трансферти становлять 1 915,2 тис. грн — це передача коштів між різними бюджетами (наприклад, обласний чи державний бюджет).

7. Житлово-комунальне господарство профінансовано на 910 тис. грн, що є досить низьким показником, враховуючи важливість підтримки інфраструктури.

8. Інша діяльність отримала 1 284,9 тис. грн, що включає інші менш значущі статті видатків.

9. Фізична культура і спорт мають найменше фінансування — всього 25 тис. грн, що вказує на недостатню увагу до розвитку спортивної інфраструктури.

Переважна частина бюджету спрямована на фінансування освіти та державного управління, що є стратегічними напрямками розвитку громади. Водночас недостатній рівень фінансування таких сфер, як фізична культура і спорт, а також житлово-комунальне господарство, свідчить про потенційну необхідність перегляду пріоритетів бюджету для забезпечення більш збалансованого розвитку громади.

У 2023 році питання соціального захисту населення стало одним із пріоритетів. Сільська рада забезпечила належну організацію цієї роботи. Зокрема, постійна увага приділялася наданню соціальних послуг багатодітним сім'ям, особам і дітям з інвалідністю. Окремо варто відзначити зусилля, спрямовані на підтримку внутрішньо переміщених осіб.

Надання ефективних соціальних послуг та прийом документів для оформлення різних видів державної допомоги, житлових субсидій і пільг у 2023 році здійснювалися із використанням програмного комплексу «Соціальна громада».

Фахівці відділу соціального захисту населення Ганнівської сільської ради та старостинських округів за звітний період прийняли та передали на обробку 655 заяв від громадян, зокрема:

- 502 заяви щодо призначення житлових субсидій;
- 51 заява на державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям;
- 5 заяв на допомогу для дітей одиноких матерів;
- 6 заяв на державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю;
- 6 заяв на тимчасову державну допомогу для непрацюючих осіб, які досягли пенсійного віку, але не отримали права на пенсію;
- 4 заяви на допомогу для дітей із багатодітних сімей;
- 27 заяв на допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами;
- 27 заяв на допомогу при народженні дитини;
- 27 заяв на отримання компенсації у вигляді пакунку «Малюка».

Станом на 31 грудня 2023 року було зареєстровано та видано необхідні довідки 445 внутрішньо переміщеним особам. Додатково 40 осіб самостійно здійснили реєстрацію через платформу «Дія», а 485 громадян отримали щомісячну фінансову допомогу для проживання. Окрім цього, надавалась підтримка у переоформленні раніше призначених виплат і переведенні особових справ за новим місцем перебування.

Фахівці відділу соціального захисту населення активно брали участь у 12 онлайн-семінарах та навчальних заходах.

Комунальна установа «Центр надання соціальних послуг» визначила своїм основним завданням надання підтримки людям похилого віку, самотнім особам, людям з інвалідністю, а також сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. У

структурі установи функціонують два ключові підрозділи: відділення соціальної допомоги вдома та відділ соціальної роботи.

На території Ганнівської сільської територіальної громади функціонує 30 закладів бюджетної сфери, які надають якісно свої послуги (рисунок 2.3).

Рисунок 2.5 – Заклади бюджетної сфери Ганнівської сільської територіальної громади

Джерело: [35]

У 2023/2024 навчальному році освітня мережа Ганнівської територіальної громади включає 6 дошкільних закладів освіти та 5 закладів загальної середньої освіти.

У сфері освіти громади працює 124 працівники, серед яких 60 – педагогічний персонал, а 64 – працівники, які виконують обслуговуючі функції (охоронці, кухарі, кочегари, прибиральники).

Для задоволення потреб місцевих жителів у громаді функціонують 5 дошкільних закладів освіти. Крім того, у зв'язку з воєнним станом, Кропивницький ДНЗ №2 тимчасово оптимізували, перевівши вихованців до Кропивницького ДНЗ №1 «Ромашка».

У 2023-2024 навчальному році дошкільну освіту в громаді отримують 63 дитини віком від 2 до 6(7) років. Загалом на території Ганнівської сільської ради мешкає 176 дітей у віковій категорії від 0 до 6 років, з яких 63 відвідують заклади дошкільної освіти.

Одним із основних пріоритетів освітньої галузі є забезпечення належних умов для якісного навчання дітей з особливими освітніми потребами. У поточному навчальному році інклюзивне навчання організовано для двох учнів, які здобувають освіту у Кропивницькій філії комунального закладу «Ганнівський академічний ліцей-центр позашкільної освіти» Ганнівської сільської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області. Для ефективного впровадження інклюзії в освітньому процесі залучено двох асистентів учителів.

Основним освітнім закладом громади є комунальний заклад «Ганнівський академічний ліцей-центр позашкільної освіти» Ганнівської сільської ради. Цей заклад відіграє важливу роль у забезпеченні освітніх, культурних, громадських та методичних послуг, сприяючи розвитку освітніх можливостей на території Ганнівської громади. Створення та функціонування такого закладу можна розглядати як важливий крок у розвитку освіти майбутнього в територіальних громадах.

У ліцеї створено всі необхідні умови для задоволення освітніх і професійних потреб, а також для постійного вдосконалення рівня освіти та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

У закладах освіти громади навчається 289 учнів, з яких 3 шкільні автобуси здійснюють підвіз:

- до Ганнівського ліцею — 66 учнів;
- до Приютівської філії — 14 учнів;
- до Кропивницької філії — 41 учень.

Позашкільну освіту в Ганнівській сільській раді забезпечує комунальний заклад «Ганнівський академічний ліцей-центр позашкільної освіти».

Заняття організовані в 13 навчальних гуртках, серед яких:

- еколого-натуралістичний гурток (12 учасників);
- туристсько-краєзнавчий гурток (14 учасників);
- фізкультурно-спортивний гурток (12 учасників);
- 7 гуртків художньо-естетичного спрямування (87 учасників);
- дослідницько-експериментальний гурток (12 учасників).

Одним із важливих завдань є підготовка освітніх закладів до початку нового навчального року, покращення та модернізація матеріально-технічної бази для створення комфортних умов для учасників освітнього процесу.

Велику роль у покращенні освітнього та культурного середовища відіграли відділ освіти, культури, туризму, молоді та спорту, а також комунальна установа «Центр фінансово-господарського обслуговування закладів освіти і культури» Ганнівської сільської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області. Спільно з працівниками освітніх і культурних установ вони активно працювали над підготовкою до нового навчального року та осінньо-зимового періоду. Зокрема, в закладах освіти та культури проведено поточні ремонти приміщень на суму 180 743,15 грн (господарські товари та послуги для ремонту).

Було проведено технічні огляди та обслуговування шкільних автобусів на суму 386 186,83 грн. У всіх закладах освіти та культури були реалізовані протипожежні заходи на суму 42 823,74 грн, що включають заміри опору струму, перезарядку вогнегасників та навчання.

На 01.01.2023 року мережа культурних закладів Ганнівської сільської ради включає 6 бібліотек та 7 клубних установ, а саме:

1. Ганнівська сільська бібліотека;
2. Григорівська сільська бібліотека;
3. Кропивницька сільська бібліотека №1;
4. Кропивницька сільська бібліотека №2;
5. Приютівська сільська бібліотека;
6. Шишкінська сільська бібліотека;

7. Вільнолукивський СК;
8. Ганнівський СБК;
9. Григорівський СК;
10. Кропивницький СБК;
11. Кропивницький СК;
12. Приютівський СБК;
13. Шишкинський СБК.

У 2022 році діяло 22 любительських об'єднання та клуби за інтересами. Кількість аматорських колективів громади зменшилася на 2, наразі їх 15, серед яких:

- вокально-хорові – 4;
- музично-інструментальні – 1;
- театральні – 4;
- хореографічні – 5;
- фольклорні – 1.

У клубних установах громади функціонують народні та зразкові аматорські колективи, серед яких народний аматорський театральний колектив «Оберіг» Шишкинського СБК.

У осередок обласного творчого об'єднання «Дивосвіт» об'єднано 26 майстрів декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва. Найбільш популярними видами декоративно-ужиткового мистецтва в громаді є: вишивання, в'язання, робота з деревом, випікання тортів та інше.

На території Ганнівської сільської ради функціонує сім медичних установ:

- 1) Ганнівська лікарська амбулаторія загальної практики сімейної медицини;
- 2) ФП с. Григорівка;
- 3) ФП с. Шишкино;
- 4) ФАП с. Кропивницьке;
- 5) ФП с. Вільні Луки;

б) ФАП с. Приют;

7) ФП с. В'юнки.

Дані заклади утримуються за рахунок коштів місцевого бюджету.

Територія Ганнівської територіальної громади характеризується типовими ґрунтово-кліматичними умовами та є характерним потенціалом земельного фонду. Ґрунти; чорноземи звичайні, мало гумусні, чорноземи липучі, лучно-болотні.

Клімат можна охарактеризувати як теплий, помірно - посушливий, так як Ганнівська територіальна громада знаходиться в помірно - континентальному поясі.

Атмосферні опади є основним джерелом надходження запасів ґрунтової вологи на даній території, від цього залежить вологозабезпеченість сільськогосподарських культур, а це в свою чергу : їх ріст, розвиток і врожайність. На жаль, режим річних і місячних опадів на території не завжди є стійким, одні роки бувають дощові, а інші середньо зволожені і посушливі.

Територія Ганнівської територіальної громади відноситься до середньо - хвилястого типу водно ерозійного рельєфу. Цей тип рельєфу можна охарактеризувати глибокими, широкими з великою протяжністю балками. Балочна мережа має більшу густоту ніж при плоско-рівнинному типі рельєфу. Міжбалочні вододіли широкі і високі з добре вираженими плато, площа якого дорівнює приблизно площі схилів або навіть перебільшує.

На території є ріки: Ташлик, Печена, Шута. Загальна протяжність рік 79 км, із них регульовано ставками 17 км. Заплави в основному сухі, порослі луговими травами та чагарниками. Річки належать до типу рівнинних, переважно снігового і дощового живлення. Підземний стік відіграє незначну роль.

Завдяки наявності доріг загального користування земельні масиви господарства мають зв'язок з населеними пунктами. Польові шляхи, які знаходяться вздовж полезахисних лісосмуг та по межах полів, повністю

забезпечують зв'язок з усіма полями, з дорогами загального користування та магістральними дорогами.

Отже, можна зробити висновок, що Ганнівська територіальна громада має сприятливі природно-кліматичні умови та значні земельні ресурси, які створюють перспективи для ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств. Крім того, територія громади характеризується вигідною геологічною структурою, що сприяє діяльності промислових підприємств. Зокрема, важливими ресурсами є піски, граніти, сировина для цегли та родовища питних підземних вод. Також у громаді розвинена транспортна інфраструктура, яка забезпечує зв'язок між населеними пунктами та обласним центром. Водночас поганий стан доріг створює соціальну напругу серед населення і негативно впливає на організаційно-економічний розвиток громади.

2.2. Аналіз стратегічного планування Ганнівської сільської територіальної громади Новоукраїнського району Кіровоградської області

Не викликає сумніву, що планувальна діяльність є надзвичайно важливою та актуальною для Ганнівської сільської територіальної громади Новоукраїнського району Кіровоградської області. В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, стратегічний підхід до планування сталого розвитку територій активно розвивається і реалізується. Це обумовлено численними перевагами такого методу для основних учасників процесу, зокрема для органів влади, бізнесу та місцевих громад.

Застосування стратегічного підходу до планування сталого розвитку територій надає низку переваг для ключових учасників цього процесу.:

1. Для органів влади:
 - покращення ефективності управління: стратегічне планування дозволяє органам влади чітко визначати пріоритети розвитку, раціонально

використовувати ресурси та забезпечувати збалансоване економічне, соціальне та екологічне зростання;

- забезпечення сталості розвитку: цей підхід дає можливість враховувати довгострокові тенденції та потреби території, що сприяє більш стійкому розвитку в умовах змін;

- посилення управлінської відповідальності: забезпечує прозорість у прийнятті рішень та підвищує довіру громадян до органів місцевої влади.

2. Для підприємницьких структур:

- прогнозованість та стабільність: наявність стратегії розвитку території дає бізнесу можливість планувати свою діяльність, прогнозувати зміни у нормативно-правовому середовищі, а також оцінювати перспективи розвитку інфраструктури;

- можливості для інвестування: підприємці можуть вигідно вкладати кошти в території з чітким планом розвитку, оскільки це знижує інвестиційні ризики;

- підтримка інновацій: стратегічне планування може стимулювати розвиток нових бізнес-напрямків, що відповідають тенденціям сталого розвитку.

3. Для територіальної громади:

- покращення якості життя: планування розвитку враховує потреби місцевих жителів, що забезпечує покращення інфраструктури, послуг і загального добробуту;

- активне залучення до процесів розвитку: стратегічний підхід сприяє залученню громадян до обговорення та прийняття рішень, що підвищує їх участь в управлінні територією;

- стимулювання соціального розвитку: завдяки цьому методу можливо сприяти розвитку освіти, охорони здоров'я, культури, а також створенню нових робочих місць для місцевих жителів.

Стратегічний план розвитку територіальної громади є ключовим інструментом для забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні. Він

визначає шляхи раціонального використання наявних ресурсів — природних, людських і фінансових — з метою підвищення рівня життя мешканців громади. Процес стратегічного планування допомагає сформулювати пріоритети розвитку, оптимізувати ресурси та забезпечити їх ефективну взаємодію, що в кінцевому підсумку сприяє соціальному, економічному та екологічному прогресу на рівні громади.

Спроможні територіальні громади є фундаментом ефективної системи місцевого управління в Україні. Вони здатні самостійно визначати шляхи розвитку, залучати інвестиції, розв'язувати соціально-економічні проблеми та створювати умови для комфортного проживання своїх жителів. Важливим є те, що таке управління має бути орієнтоване на прозорість, участь громадян у прийнятті рішень і реалізацію національних стратегій на місцевому рівні.

На етапі формування громади можуть виникнути певні труднощі, які потребують комплексного підходу та ретельного стратегічного планування. Одним з основних викликів є відсутність узгоджених пріоритетів щодо забезпечення базових послуг для жителів громади. Кожен орган місцевого самоврядування, що входив до складу об'єднаної громади, мав свої власні пріоритети та ціннісні орієнтири в управлінні ресурсами. Після об'єднання ці пріоритети можуть не співпадати, тому важливо ухвалити колективне рішення щодо того, які питання є найбільш важливими на цьому етапі.

Для подолання цього виклику необхідно:

1. Оновлення існуючих пріоритетів. Після об'єднання громад важливо, щоб всі учасники переглянули свої попередні пріоритети та адаптували їх до нових умов. Це дасть змогу розробити єдині принципи і стратегії використання ресурсів та надання послуг, що сприятиме більш ефективному розвитку громади.

2. Спільне управління ресурсами. Необхідно створити нові підходи до управління спільними ресурсами, такими як земля, вода, бюджетні кошти тощо. Це вимагає взаємної згоди та координації дій усіх адміністративних

одиниць громади, що забезпечить раціональне та ефективне використання наявних ресурсів.

3. Визначення пріоритетних послуг. Важливо чітко встановити, які базові послуги є найбільш необхідними для мешканців громади та в яких сферах слід здійснити покращення. Це можуть бути такі напрямки, як освіта, охорона здоров'я, інфраструктура, соціальний захист. Крім того, потрібно визначити, які з цих послуг потребують термінового фінансування і розвитку.

4. Консультації з громадянами та зацікавленими сторонами. Важливим є залучення місцевих мешканців, підприємців, громадських організацій до процесу визначення пріоритетів та ухвалення рішень. Це дозволить врахувати потреби та інтереси усіх груп населення та забезпечити більш справедливий і ефективний підхід до розвитку громади.

Отже, хоча перший етап об'єднання може бути складним і вимагати значних зусиль для узгодження різних підходів, він є ключовим для створення єдиної та ефективної стратегії розвитку громади. Перспективне планування на середньо- та довгострокову перспективу може стати відповіддю на ці та інші виклики. Важливими є не лише кінцевий результат (планування), а й сам процес його розробки, який передбачає залучення широкого спектру зацікавлених сторін — представників різних населених пунктів, підприємств, установ, організацій і людей з різними політичними поглядами.

На сьогодні деякі територіальні громади вже завершили процес формування, тоді як інші все ще знаходяться на етапі створення. Отже надзвичайно важливо, щоб стратегічний план розвитку Ганнівської сільської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області враховував інтереси всіх частин громади (сіл та населених пунктів), з огляду на їх особливі цілі та потреби.

Стратегія розвитку Ганнівської територіальної громади до 2030 року була створена на основі аналізу наявних стратегічних документів громади,

проведення SWOT-аналізу та консультацій з мешканцями майбутньої громади. Це дозволило визначити основні стратегічні пріоритети та майбутнє бачення розвитку громади.

Стратегію розвитку Ганнівської територіальної громади до 2030 року можна трактувати як гнучкий робочий документ, що спрямований на допомогу мешканцям громади в розумінні того, що відбуватиметься на їхній території протягом наступних 10-25 років. Він також визначає, на що слід звернути увагу та які проблеми потребують негайного вирішення.

Основні принципи, закладені в Стратегії розвитку Ганнівської територіальної громади до 2030 року, викладені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.3 – Принципи, закладені в Стратегії розвитку Ганнівської територіальної громади

Принципи	Характеристика
Стійкість	поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів в процесах стратегічного планування та ухвалення рішень
Прозорість	основа для "відкритого врядування", що передбачає чіткі та зрозумілі дії, які можна застосувати при формуванні місцевих бюджетів, прийнятті управлінських рішень, розробці політики, укладенні договорів і наданні послуг
Залученість (партисипація)	реалізація дієвих механізмів участі населення у прийнятті рішень, що сприяє легітимності цих рішень, посиленню відчуття місцевої приналежності та врахуванню прав громадян
Співпраця	інтеграція та взаємодія як на горизонтальному, так і на вертикальному рівнях між різними структурами державного управління, секторами та організаціями

Джерело: сформовано на основі [14, 22,31]

Розвиток кожної громади починається з формування чітких напрямків, визначення пріоритетів та запровадження першочергових заходів, що сприяють її сталому, економічно стабільному й самодостатньому функціонуванню у майбутньому.

Стратегія розвитку громади є ключовим документом, який визначає пріоритетні напрямки і потенційні точки зростання. Для покращення її

ефективності та забезпечення відповідності запитам населення., важливо провести додаткові консультації з мешканцями щодо запропонованих заходів. Окремий розділ, присвячений моніторингу, оцінці реалізації стратегії та Плану дій, також потребує доопрацювання та включення до фінального документа.

Для втілення положень стратегії доцільно залучити широкий спектр учасників: громадські організації, міжнародні донорські програми, державні органи, приватних інвесторів. Важливим аспектом є використання їхніх ресурсів: знань, людських, інформаційних, матеріальних і фінансових. Ефективність деяких проєктів із плану реалізації можна підвищити через конкурсні механізми, що забезпечать прозорий доступ до суспільних благ. Пріоритет має надаватися населеним пунктам, які демонструють активну участь, наприклад, через співфінансування, волонтерську працю, підтримку інфраструктури тощо.

У межах роботи над аналізом стану розвитку Ганнівської територіальної громади, робоча група здійснила низку досліджень. На основі зібраної інформації було проведено SWOT-аналіз, який відображає сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для громади. Результати цього аналізу подані у вигляді таблиці 2.3.

SWOT-аналіз — це метод стратегічного планування, який передбачає поділ факторів і явищ на чотири ключові категорії: сильні сторони (S – strengths), слабкі сторони (W – weaknesses), можливості (O – opportunities), які існують або можуть виникнути з часом, та загрози (T – threats), з якими об'єкт стикається або може стикнутися у процесі розвитку.

Цей інструмент дозволяє визначити ключові аспекти, які потребують уваги з боку громади, та виявити потенційні напрями для зростання. В умовах децентралізації кожна громада має ідентифікувати свої унікальні переваги й активно розвивати так звані "точки зростання", використовуючи наявні ресурси та нейтралізуючи ризики.

Таблиця 2.4 – SWOT-аналіз Ганнівської територіальної громади

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - зручне економіко - географічне положення; - наявна сфера послуг, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, охорони здоров'я, рекреації, освіти, культури; - наявність вільних земельних ділянок та об'єктів незавершеного будівництва для інвестиційної діяльності; - наявність приватного сектора: господарські товариства, приватні підприємства, виробничі кооперативи, фермерські господарства; - політика місцевої влади спрямована на залучення інвестицій; - система комунікацій (телефонний зв'язок, швидкісний інтернет надано кількома провайдером); - багато майстрів народної творчості, 1 аматорський колектив; - надаються якісні освітні послуги, учні займають призові місця, школи укомплектовані; - розвинені автобусні маршрути міжміського, міжобласного значення, таксі; - залізні шляхи знаходиться в 22 км. від Ганнівської громади. Розвинена сфера послуг зв'язку «Укрпошта», «Укртелеком», Інтернет; - розвинена система медичних установ соціального захисту; - введення енергозберігаючих технологій в систему ЖКГ, соціальну сферу; - функціонування комунального підприємства. Наявність власних водозаборів. 	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень впровадження інноваційних технологій та розробок в економіку громади; - низький рівень залучення інвестицій в економіку громади; - неповернення молодих фахівців в сільську місцевість після закінчення навчання, відсутність умов для закріплення молодих фахівців; - відсутня інфраструктура підтримки бізнесу; - відсутність координації взаємодії науки, бізнесу і освіти; - відсутні громадські організації екологічного спрямування, екологічні акції; - недостатня площа зелених насаджень загального користування; - високий відсоток зареєстрованих безробітних з вищою освітою; - високий рівень загальної захворюваності населення; - поширення факторів захворюваності населення, перш за все тютюнопаління та вживання алкоголю; - устаткування для освітлення центральних вулиць модернізувалося, частина електромереж знаходиться в незадовільному технічному стані, а деякі - в аварійному; - недостатній розвиток всієї технічної інфраструктури суспільства; - відсутність необхідних фахівців, зареєстрованих в центрі зайнятості для забезпечення кадрами громади (технічну та економічну освіту); - відсутність Генерального плану забудови сіл; - велика частина водопровідних мереж громади знаходиться в зношеному та аварійному стані, потребує капітального ремонту і перекладки; - громада забезпечена водопостачанням на 28%, частково газопостачанням; - велика частина мереж громади знаходиться в зношеному та аварійному стані, потребує капітального ремонту і перекладки.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - використання природного потенціалу для розвитку туризму; - започаткування партнерських відносин з громадами ЄС; - підвищення загального рівня екологічної ситуації; - децентралізації влади; - проведення реформ; - упорядкування земельного законодавства; - стабілізація законодавчої бази, впровадження європейських стандартів в політичну, судову, адміністративну, соціально-економічну систему України. 	<ul style="list-style-type: none"> - збройна агресія РФ; - поглиблення міжнародної політичної кризи; - старіння населення; - зростання рівня наркоманії і алкоголізму серед молоді; - зростання рівня захворюваності населення; - зростання кількості правопорушень; - штучне розпалювання міжнародних конфліктів; - виникнення надзвичайних ситуацій, стихійних лих, несприятливих погодних умов; - інвестиційні процеси; - зростання недовіри до державної влади; - низький рівень надходження іноземних інвестицій та інновацій в економіку України; - ріст цін.

Джерело: сформовано на основі [36]

На основі проведеного SWOT-аналізу робоча група Ганнівської територіальної громади визначила Місію та Стратегічне бачення її розвитку до 2030 року (рисунок 2.4).

Очікуваний образ майбутнього стану громади до 2030 року був сформований шляхом анкетування жителів громади, аналізу отриманих даних, а також вивчення наявних стратегічних і операційних документів. У процесі враховувалися погляди представників різних соціальних груп, вікових категорій і місцевих підприємців.

Стратегічне бачення, або візія, є спільним узгодженим уявленням про те, якою має стати громада в майбутньому. Візія відображає кінцевий результат, якого прагне досягти громада завдяки реалізації Стратегії розвитку, і ґрунтується на унікальних характеристиках території. Вона стає ключовою ідеєю для всього процесу стратегічного планування (рисунок 2.4).

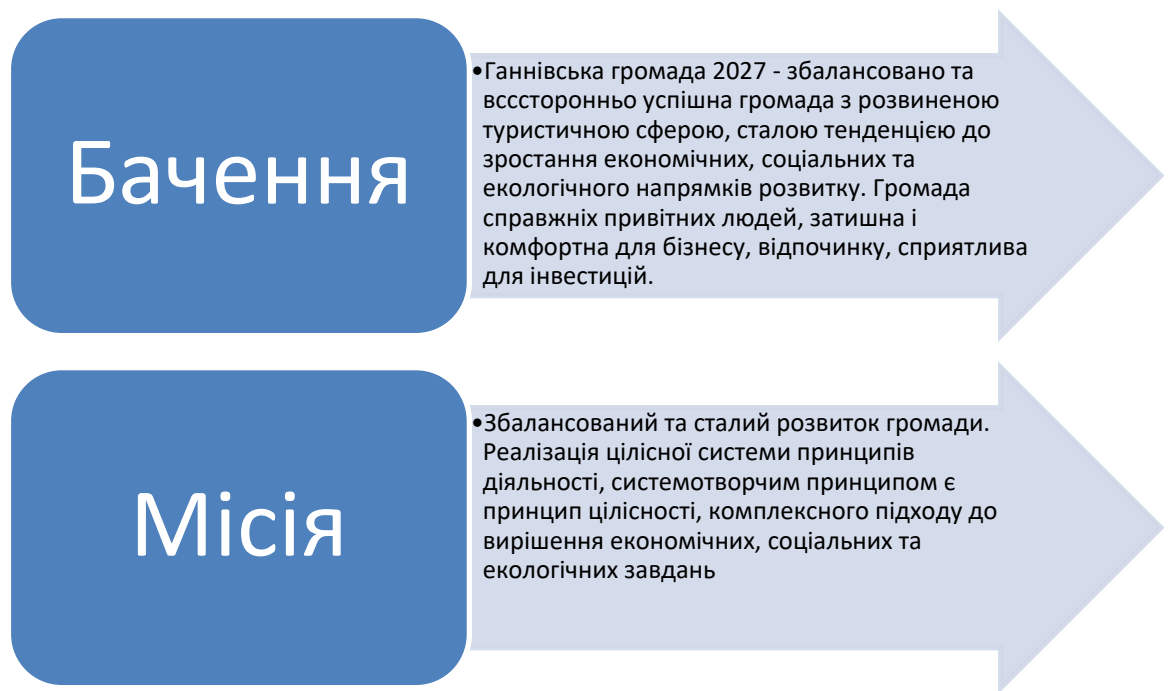

Рисунок 2.4 – Стратегічне бачення та місія Ганнівської територіальної громади

Джерело: сформовано на основі [35]

Ганнівська територіальна громада позиціонується як сучасна, прогресивна, економічно самодостатня спільнота. Вона прагне забезпечити

всі населені пункти якісною інфраструктурою – комунальною, технічною, соціальною та комерційною, – а також створити сприятливі умови для комфортного життя, професійної діяльності та різноманітного дозвілля.

Основними пріоритетами громади є забезпечення доступу до високоякісних медичних і освітніх послуг, створення сучасних закладів для інтелектуального, спортивного та творчого розвитку молоді, а також стимулювання здорового способу життя. Акцент робиться на залученні активних і свідомих мешканців, які сприятимуть розвитку громади.

Громада спрямовує свої зусилля на підвищення економічного потенціалу, вдосконалення інфраструктури та впровадження високих стандартів у наданні комунальних і соціальних послуг. Також важливим є розширення транспортного сполучення та вирішення актуальних проблем, які стоять перед громадою.

Ганнівська громада прагне стати відкритою для навчання та обміну досвідом як із іншими територіальними громадами, так і всередині своєї спільноти, підвищуючи взаємодію між її мешканцями. Це громада, об'єднана спільними цінностями, культурними традиціями, духом спорту й дружби, що забезпечує сучасні стандарти життя для кожного мешканця.

На основі аналізу відповідних документів можна дійти висновку, що стратегія розвитку враховує ключові аспекти та положення зазначених матеріалів.

На етапах реалізації стратегії важливим є регулярний моніторинг — процес систематичного збору даних про всі аспекти виконання запланованих заходів і завдань. Це дозволяє оцінювати результати, вносити корективи та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо подальшого виконання.

Моніторинг реалізації стратегії може проводитися за такими напрямками:

- оцінка досягнення очікуваних результатів — аналіз того, наскільки фактичні результати відповідають запланованим.

- контроль за виконанням плану дій — перевірка дотримання строків та ефективності реалізації окремих заходів.

- аналіз забезпечення ресурсами — перевірка доступності фінансів і організаційної спроможності для виконання запланованого.

- аналіз зовнішніх факторів — оцінка впливу змін у зовнішньому середовищі на процес реалізації стратегії.

Особливу увагу слід приділити моніторингу ресурсного забезпечення, що включає:

1) фінансовий аспект: оцінку, чи було виділено необхідні кошти з місцевого або інших бюджетів, особливо для реалізації інфраструктурних проектів у соціальній сфері;

2) організаційний аспект: визначення, чи володіють спеціалісти органів місцевої влади компетенціями для підготовки необхідної документації, у тому числі інноваційних рішень.

Такий підхід забезпечує своєчасну адаптацію стратегії до реальних умов і потреб громади, підвищуючи ефективність її реалізації.

Оцінка зовнішнього середовища передбачає аналіз відповідності стратегічних і операційних цілей розвитку громади основним пріоритетам державної політики. Це допомагає виявити нові можливості для успішної реалізації стратегії. Такий моніторинг може включати аналіз нових державних та регіональних програм, урядових ініціатив, а також національних проєктів. Додатково до цього враховується інформація про діяльність міжнародних організацій і установ, зокрема представництв Європейського Союзу в Україні.

Результати оцінки реалізації стратегії, включаючи аналіз фінансових потреб, передаються на розгляд депутатських комісій. Це дає можливість врахувати ці дані під час формування бюджету громади на наступний рік.

У другому розділі кваліфікаційної роботи зроблено такі висновки. Розвиток сільських територій у контексті сучасних децентралізаційних реформ набув нових підходів, що включають розширення повноважень

органів місцевого самоврядування та впровадження стратегічного управління. Попередній аналіз і оцінка потенціалу території є основою для ефективного планування соціально-економічного розвитку сільських регіонів. Важливо зазначити, що успішна реалізація соціальних та екологічних ініціатив можлива лише за умови належного фінансового забезпечення.

SWOT-аналіз є ефективним інструментом для комплексної оцінки сильних і слабких сторін сільських територій, що дозволяє мінімізувати потенційні ризики та уникнути необґрунтованих помилок. У системі управління сталим розвитком важливим є визначення ключових напрямів реалізації стратегії, а також впровадження механізмів моніторингу. Це дає можливість своєчасно реагувати на зміни та вносити корективи у проблемні аспекти, орієнтуючись на доступні альтернативи на будь-якому етапі виконання стратегії.

На основі аналізу переваг, недоліків, можливостей та загроз для Ганнівської громади можна визначити пріоритети соціального й економічного розвитку з конкретизацією заходів і проєктів. Реалізація цих заходів сприятиме розширенню інвестиційної активності, підвищенню інноваційного потенціалу, а також ефективному використанню державних субвенцій для соціально-економічного прогресу громади.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

3.1. Шляхи удосконалення стратегічного планування розвитку сільських територій

Для успішного впровадження та забезпечення стійкості результатів кожного проекту розвитку Ганнівської громади важливо враховувати баланс між громадськими та приватними інтересами. У випадках, де це можливо, доцільно поєднувати фінансування з місцевого бюджету, приватних інвестицій, державних ресурсів та програм міжнародної технічної допомоги.

Особливо важливу роль у фінансовому та технічному забезпеченні реалізації стратегії громади до 2030 року відіграють проекти міжнародної технічної допомоги, такі як програми ЄС. Вони надають не лише додаткові фінансові ресурси, а й сприяють розвитку управлінських компетенцій і технічних навичок, необхідних для ефективної реалізації стратегічних ініціатив громади.

Сприяння розвитку неурядових організацій у громаді є важливим кроком для залучення мешканців до соціально значущих ініціатив, формування відчуття приналежності до громади та розширення можливостей отримання грантових ресурсів. Громадські організації також можуть стати ключовими партнерами у впровадженні проектів, спрямованих на покращення якості життя. Використання досвіду інших громад, регіонів чи країн дозволить пришвидшити реалізацію задумів і досягти максимальної ефективності.

Згідно зі стратегічними цілями, окремі завдання чи ідеї можуть бути переглянуті, доповнені або змінені в процесі регулярного моніторингу та актуалізації стратегії в наступні роки. Це забезпечить її адаптацію до змінних умов та нових можливостей.

Обґрунтування ключових напрямків соціально-економічного розвитку сільських територій і подальше їх впровадження є важливою передумовою для досягнення збалансованого й сталого розвитку сільської місцевості. Досягнення позитивних змін можливе за умов підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності аграрного виробництва, диверсифікації господарської діяльності, розвитку несільськогосподарського підприємництва в сільській місцевості, збереження та раціонального використання природних, трудових і виробничих ресурсів. Важливим також є забезпечення соціальних стандартів і поліпшення умов життя для сільського населення.

Наразі зберігається тенденція депресивного стану багатьох сільських територій, яка, попри досягнення децентралізації, все ще вимагає активних дій для її подолання. Необхідно реалізовувати зміни, що забезпечать сталий розвиток, орієнтований на покращення умов життя та праці в сільській місцевості. Основою такого розвитку є задоволення потреб людей і створення привабливих умов, що визначають як економічний, так і соціальний напрямки прогресу.

Упродовж багатьох років обсяг соціальних послуг у сільських громадах скорочувався через відтік кваліфікованих кадрів і економічно активного населення. Ця ситуація потребує негайного втручання для досягнення якісних змін і зростання добробуту в сільських громадах.

Визначення перспективних напрямків соціального розвитку сільських територій має бути спрямоване на вирішення основних соціальних проблем, підвищення стандартів життя та забезпечення належних умов проживання для сільського населення. Одним із ключових питань є доступність житла високої якості, яке відповідає сучасним стандартам і враховує потреби різних соціальних груп. Існуючий житловий фонд повинен відповідати технологічним, економічним і екологічним вимогам. Серед стратегічних індикаторів цього напрямку можна виділити: збільшення кількості житла,

покращення його стану, забезпечення житлом молодих сімей та соціально вразливих верств населення.

Важливо також покращувати якість і доступність освітніх послуг, зокрема дошкільної та загальної середньої освіти, як обов'язкових компонентів розвитку. Відсутність закладів освіти у багатьох сільських населених пунктах спричиняє негативні тенденції, зокрема відтік населення до міст та більш розвинених територій. Соціальні аспекти розвитку сільських громад безпосередньо пов'язані з фінансовими можливостями цих громад і є важливим фактором їх сталого розвитку.

На формування доходів бюджету громади значний вплив має рівень зайнятості жителів сільських територій, розмір їхніх доходів, отриманих від трудової діяльності та підприємництва, а також розвиток малого і середнього бізнесу в сільській місцевості. Варто зазначити, що середні доходи жителів міст перевищують доходи сільського населення на 7–10%. У сільській місцевості питання працевлаштування залишається складним і актуальним, що призводить до поширення бідності, яка має системний і довготривалий характер. Це, своєю чергою, спричиняє негативні соціально-економічні наслідки.

Рівень заробітної плати в сільському господарстві стабільно нижчий у порівнянні з середніми показниками інших галузей економіки, з розривом, який за останні п'ять років становив від 23% до 40%. Крім того, підприємницька діяльність на селі забезпечує лише близько 6% від загального доходу населення, що свідчить про недостатній розвиток малого та середнього бізнесу. Розв'язання цих проблем є важливим для стабілізації економічної ситуації на сільських територіях.

З огляду на міжнародний досвід, ефективним засобом підвищення доходів сільського населення є диверсифікація виробництва на сільських територіях. Вона слугує основою для збільшення зайнятості та зростання доходів. При цьому розвиток малого та середнього бізнесу на селі потребує вирішення таких ключових проблем:

- нерівні умови конкуренції для малого та середнього бізнесу порівняно з великими аграрними підприємствами, особливо в отриманні державної підтримки.

- відсутність механізмів трансформації особистих селянських господарств у фермерські через податкові стимули або інші економічні заходи.

- брак стимулів для малого та середнього бізнесу в аграрній сфері, спрямованих на розширення виробництва та переробку продукції для підвищення доданої вартості.

- низька ефективність державної підтримки, яка не сприяє активізації економічної діяльності та розвитку малого бізнесу серед сільського населення.

- недостатній рівень кооперації між виробниками для організації заготівлі, збуту та переробки продукції.

- відсутність дієвих механізмів підтримки самореалізації економічно активного населення, яке проживає на сільських територіях.

Впровадження заходів, що усунуть ці проблеми, сприятиме розвитку підприємницької діяльності на селі, підвищенню рівня доходів населення та створенню умов для сталого розвитку сільських територій.

Аналізуючи основні проблеми Ганнівської громади, варто виділити першочергові питання, пов'язані із зайнятістю сільського населення та розширенням їх можливостей у сфері агробізнесу. У процесі визначення напрямків соціально-економічного розвитку громади важливо зберігати природно-ресурсний потенціал території, що вимагає уваги до екологічних аспектів.

Визначені перспективи розвитку сільських територій вказують на численні проблеми, ефективно вирішення яких вимагає створення ефективної системи управління. Враховуючи зміни, що відбуваються в рамках децентралізації, важливим є забезпечення впровадження всіх складових

сталого розвитку — соціального, економічного та екологічного — із акцентом на ефективне публічне управління. Актуалізація цих пріоритетів відповідає сучасним інституційним змінам і підкріплює визначені напрямки розвитку територій.

Також варто підкреслити, що обґрунтування напрямів соціально-економічного розвитку сільських територій є ключовим елементом у формуванні стратегії розвитку громади. Ця важливість зумовлена необхідністю впровадження ряду проєктів, які визначають стратегічні напрямки і забезпечують досягнення основних показників розвитку Ганнівської громади. Завдяки сучасним децентралізаційним реформам, територіальні громади мають можливість реалізувати ці напрями, зокрема через фінансування з державного бюджету.

Ускладнення управління розвитком сільських територій обумовлено багатогранністю та різноманітністю активних елементів. Тому важливим є чітке визначення стратегічних орієнтирів розвитку з конкретними результативними показниками, що стосуються нарощування доданої вартості, енергоефективності, інфраструктурного розвитку, а також забезпечення екологічності виробничих процесів. Пропозиції щодо фінансового забезпечення реалізації цієї стратегії наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Пропозиції щодо фінансового забезпечення Стратегії розвитку Ганнівської територіальної громади на період до 2030 року

Пропозиції щодо фінансового забезпечення	Використання коштів з державного бюджету, зокрема фонду регіонального розвитку
	Залучення державних програм транскордонного співробітництва та ініціатив, спрямованих на розвиток проблемних територій
	Фінансування через міжгалузеві державні цільові програми та бюджетні програми центральних органів виконавчої влади для розвитку відповідних секторів в регіоні
	Перерозподіл коштів з державного бюджету до місцевих бюджетів, зокрема у вигляді субвенцій та інших фінансових трансфертів
	Використання коштів місцевих бюджетів
	Залучення міжнародної технічної допомоги, а також внески від міжнародних донорів та фінансових організацій

Джерело: сформовано автором за [36]

Отже, важливим елементом управління сталим розвитком є впровадження основних етапів реалізації стратегії та їх моніторинг. Це дозволить адаптувати стратегію до змін, коригувати проблемні аспекти та застосовувати альтернативні варіанти на кожному етапі. Аналіз сильних і слабких сторін, а також можливостей і загроз територіальної громади дасть змогу визначити пріоритети її соціального та економічного розвитку з деталізацією заходів. Реалізація цих заходів сприятиме розширенню інвестиційної діяльності підприємств громади, підвищенню інноваційної складової та ефективному використанню державних субвенцій для соціально-економічного розвитку.

3.2. Розробка новітніх підходів до управління соціально-економічним розвитком сільських територій

Розробка новітніх підходів до управління соціально-економічним розвитком сільських територій включає впровадження інноваційних стратегій, які забезпечують сталий розвиток через оптимізацію ресурсів, підтримку підприємництва та вдосконалення інфраструктури. Це вимагає використання новітніх управлінських моделей, які враховують місцеві потреби, екологічні та економічні аспекти розвитку. Таким чином, важливим є створення умов для інтеграції інноваційних рішень, що допоможуть підвищити конкурентоспроможність сільських територій і забезпечити сталий економічний ріст.

Розвиток територіальних громад вимагає створення особливої організаційної структури, яка буде адаптована до змін та сприятиме підвищенню ефективності діяльності Ганнівської територіальної громади. Це також стане основою для впровадження управлінських інновацій. Застосування інновацій у системі місцевого самоврядування зумовлене необхідністю адаптації соціально орієнтованого управління до нових організаційно-правових вимог місцевих органів влади.

Наявність чіткої стратегії розвитку Ганнівської громади, особливо в умовах криз, дозволяє злагоджено вирішувати основні проблеми, такі як збереження підприємницького потенціалу, покращення управлінської ефективності, оперативне реагування на зміни, стабілізація внутрішнього середовища та протидія негативним тенденціям. Стратегії сприяють концентрації управлінських зусиль на досягненні головних цілей розвитку території.

Зазначимо, що різноманітність соціально-економічних характеристик регіонів України показує, що універсальні методи вирішення проблем не завжди є ефективними. Тому виникає необхідність чіткого визначення цілей, напрямів і механізмів підтримки місцевого розвитку в конкретній громаді, з урахуванням думки місцевих жителів та зміщення акцентів на стратегічний розвиток на рівні територіальних громад.

Однією з найбільших помилок попереднього періоду, на нашу думку, було те, що регіони обирали на фінансування проекти, орієнтуючись на освоєння коштів, а не на створення нових робочих місць чи збільшення доходів місцевих бюджетів. Причини цієї помилки криються в неякісних регіональних стратегіях, які розроблялись без належного врахування затвердженої методики та без консультацій із бізнесом, науковими установами, органами місцевого самоврядування та регіональними експертами. Ще однією поширеною помилкою було те, що вибір цілей у стратегічних планах часто ґрунтувався не на логічному підході, а на суб'єктивних факторах: низька якість описів технічних завдань для проектів, а також у деяких регіонах вартість реалізації стратегії значно перевищувала реальні фінансові можливості. Важливим принципом реалізації стратегії на сьогодні є координація дій усіх рівнів управління через систему колективної відповідальності між державою, регіоном, територіальною громадою та громадянами. Проте, досі не вирішено основне питання щодо визначення

інноваційних стратегій розвитку та управлінських моделей у ринкових умовах і механізмів їх взаємодії на національному та регіональному рівнях.

Необхідно впровадити нові організаційно-управлінські відносини та інноваційні механізми співпраці між різними гілками влади та бізнесом. Одним з ключових завдань є формування моделі співпраці між бізнес-структурами та органами місцевої влади на рівні регіону. Ці моделі акцентують увагу на функціях і ролі державних органів в управлінні економічними процесами, з урахуванням економічного потенціалу конкретного регіону (наприклад, комунальну власність, природні ресурси, бюджет розвитку тощо). Визначення інноваційних пріоритетів у виробничій, соціальній сферах та інфраструктурі, а також оцінка потенційних джерел фінансування є ключовими аспектами цієї взаємодії. Потрібно розвивати організаційно-управлінські форми, які дозволяють виявляти бар'єри для реалізації інноваційних проектів, використовувати конкурентні переваги регіону, мінімізувати ризики та обмеження, а також сприяти розвитку людського потенціалу. Це вимагає організації консультаційних заходів, конференцій та інших форм комунікації, спрямованих на вирішення конфліктних ситуацій та пошук оптимальних рішень для розвитку територій.

Для ефективного використання доступних ресурсів територій важливо запровадити інститути самоорганізації, які сприятимуть активізації місцевої громади. Саморегулювання включає активну діяльність підприємців та інших осіб, чия діяльність пов'язана з економічними аспектами місцевості. Така діяльність полягає в розробці та впровадженні місцевих стандартів і правил щодо використання територіальних ресурсів, що відповідають національному законодавству, з гарантованим контролем за їх виконанням.

Впровадження інноваційних механізмів взаємодії між бізнесом та регіонами сприятиме активізації процесів кластеризації економіки, створенню мережевих систем та нових форм територіально-виробничого господарства. Це також дозволить розвивати інноваційну інфраструктуру та

визначити найефективніші моделі управління інноваційним розвитком, враховуючи місцеві умови та фактори впливу.

Одна з головних проблем полягає у невідповідності між потенціалом сільської економіки та її ефективним застосуванням, що веде до відставання розвитку аграрного сектору і сільських територій від світових стандартів, зокрема, країн ЄС. Це супроводжується низкою негативних наслідків: відсутністю нових робочих місць, високим рівнем безробіття, збільшенням міграції сільського населення, скороченням кількості соціально-культурних установ, а також їх застарілою матеріально-технічною базою та браком ресурсів для відновлення виробничого потенціалу села.

Підвищення конкурентоспроможності української сільськогосподарської продукції є ключовим аспектом аграрної ринкової економіки. Це завдання включає оптимізацію виробничих процесів, покращення якості продукції, а також ефективне використання ресурсів. Сучасні тенденції в аграрному секторі вимагають інтеграції інновацій, модернізації технологій і дотримання європейських стандартів якості.

Прагнення України до інтеграції в Європейський Союз вимагає розвитку сільських територій і покращення умов життя сільського населення, наближаючи їх до рівня міського. В іншому випадку країна не конкуруватиме з економіками розвинутих держав, де різниця в рівні життя між сільським та міським населенням є мінімальною і значно перевищує вітчизняні показники. Відсутність цих змін призведе до відставання України на глобальному ринку, втрати частини ресурсів, погіршення якості людського капіталу та навколишнього середовища, що створить нові бар'єри для економічного зростання.

Політика держави з розвитку сільських територій має на меті створення сприятливих умов для інституційного, інноваційного, організаційного та економічного середовища на різних рівнях — від загальнодержавного до місцевого. Вона повинна стимулювати ефективні механізми залучення інвестицій з України і з-за кордону для розвитку сільської місцевості,

забезпечуючи створення умов для продуктивного аграрного виробництва та комфортного життя сільських жителів. Хоча окремі кроки влади в цьому напрямі мають місце, загальна політика ще характеризується нестабільністю, половинчастими рішеннями та невиконанням обов'язкових заходів, визначених нормативними документами, що мають на меті сталий розвиток сільських територій. Крім того, відсутня узгодженість із міжнародними стандартами та принципами, прийнятими в розвинутих країнах.

Реалізація державної регіональної політики на період до 2027 року базуватиметься на комплексному підході до територіального розвитку, де основним об'єктом є території з унікальними соціальними, просторовими, екологічними та економічними характеристиками. Основна увага буде зосереджена на підтримці потенційних центрів економічного зростання, які здатні позитивно впливати на розвиток сусідніх територій і всього регіону в цілому. Окрім того, увага буде приділятися інтегрованим проектам, що сприяють розвитку територій з особливими проблемами, що має на меті зменшення асиметрії між регіонами та поліпшення якості життя. Однак, незважаючи на наявність великої кількості кваліфікованих спеціалістів та високий рівень освіти, Україна займає лише 60 місце за показником інноваційного потенціалу.

Наступним етапом може бути розміщення великих і середніх промислових підприємств на сільських територіях, які, використовуючи місцеву робочу силу та розвинену ринкову інфраструктуру, вироблятимуть продукцію для віддалених ринків, включаючи ринки країн ЄС.

1. Розвиток бізнес-центрів, агроіндустріальних парків, аграрних палат та консалтингових служб, що мають на меті сприяти підвищенню підприємницької активності в сільських районах, зокрема в Ганнівській громаді.

2. Створення умов для розвитку туристично-рекреаційного потенціалу сільських територій.

Одним із перспективних напрямків несільськогосподарської діяльності є розвиток туристично-рекреаційної сфери. Це включає в себе історичний, екстремальний та велосипедний туризм, а також зелені види туризму, до яких належать рибальство та мисливство.

Для стимулювання туристичної діяльності в сільських територіях та орієнтації її на інноваційний розвиток слід вжити наступні заходи:

- підвищити популяризацію туристичних можливостей Ганнівської громади на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях;

- перейняти досвід інших країн щодо розвитку різних видів зеленого туризму, а також ознайомити місцевих підприємців та мешканців громади з особливостями агротуризму через візити до туристичних об'єктів у сусідніх країнах Європейського Союзу;

- забезпечувати організацію заходів для відновлення, збереження та популяризації місцевих традицій і звичаїв з метою розвитку конкурентних переваг агротуризму;

- сприяти участі представників агротуристичного сектору в міжнародних, національних і регіональних виставках та ярмарках для популяризації їхніх послуг та розширення бізнес-можливостей;

- проводити природоохоронні заходи за участю учнів і молоді, зокрема сортування та утилізації відходів, зокрема переробку, що дозволяє зменшити негативний вплив на навколишнє середовище;

- створити на туристичних об'єктах умов для осіб з особливими потребами.

Стратегічною метою розвитку регіонів та загалом країни є створення умов, які забезпечують комфортне життя, можливості для самореалізації та прогресу громадян. Це сприяє підвищенню рівня їхнього життя в кожному конкретному регіоні. Державна регіональна політика підтримує ефективне використання потенціалу, ресурсів і можливостей кожного регіону та громади для розвитку, що, у свою чергу, позитивно позначається на

загальному прогресі України як стабільної економічно, екологічно, а також політично і соціально згуртованої держави.

Таким чином, головною метою державної регіональної політики до 2027 року є розвиток і єдність, з акцентом на людину, що передбачає забезпечення гідного рівня життя в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні. Це включає ефективне використання внутрішніх ресурсів територій, їх спеціалізацію та сприяння сталому розвитку, це в свою чергу сприятиме покращенню рівня добробуту і доходів громадян, одночасно забезпечуючи єдність у соціальній, гуманітарній, економічній, екологічній та просторовій сферах.

Доцільно продовжити дослідження міжнародного досвіду щодо багатофакторного розвитку сільських територій, включаючи обмін знаннями не тільки серед державних службовців, але й між вітчизняними підприємцями-інвесторами та закордонними бізнесменами, які займаються економічною діяльністю на селі. У контексті політики сталого розвитку варто також враховувати інноваційні підходи для ефективного використання ресурсів громади. Сюди можна віднести розвиток малих гідроелектростанцій, активне використання вітрової та сонячної енергії, а також виробництво біоетанолу.

ВИСНОВКИ

Після проведеного дослідження можна зробити висновок, що мета кваліфікаційної роботи була досягнута, а всі поставлені завдання виконані. Стає дедалі очевиднішим, наскільки важливою є планувальна діяльність в Ганнівській сільській раді Новоукраїнського району Кіровоградської області. Це особливо актуально, оскільки стабільний розвиток України значною мірою залежить від стану сільських територій та їх компонентів. Наразі сільські громади стикаються з серйозними соціально-економічними викликами і можливостями для реалізації завдяки новизні процесів, зокрема, децентралізації. За таких умов необхідно застосовувати нові підходи для вирішення актуальних проблем життєдіяльності сучасного села.

Ключовим аспектом управління соціально-економічним розвитком сільських територій є раціональне використання ресурсів, розташованих у межах генерального плану села. Це включає в себе природні ресурси, такі як корисні копалини, водні, земельні та лісові фонди. Їх ефективне управління та використання можуть сприяти підвищенню економічної самодостатності громади та її розвитку, що було підтверджено в ході досліджень.

Щоб збільшити привабливість Ганнівської територіальної громади та стимулювати економічний розвиток важливо створювати дорадчі організації, обслуговуючі кооперативи та громадські об'єднання, які допоможуть вирішувати соціальні проблеми села. Їх основна роль полягає в проведенні навчальної та інформаційної роботи, моніторингу виконання запланованих цілей та наданні високоякісних послуг для місцевих жителів.

У зв'язку з цим можна рекомендувати наступні основні напрямки та заходи для вдосконалення системи управління соціально-економічним розвитком територій.

1. Виявлення нових шляхів для створення робочих місць з конкурентоспроможною заробітною платою, щоб мешканці могли реалізувати свій професійний потенціал без необхідності їздити в обласний

центр (залучення грантів, співпраця з інвесторами, створення сільськогосподарських та обслуговуючих кооперативів).

2. Поліпшення стану навколишнього середовища через організовану роботу по збору, сортуванню, утилізації та переробці сміття.

3. Завершення оновлення дошкільних навчальних закладів для забезпечення їх ефективної роботи, а також облаштування спортивних майданчиків є ключовими кроками для сприяння сталому розвитку громади, що дозволяє покращити доступ до якісних освітніх, соціальних та економічних послуг.

У глобальній практиці концепція багатофункціонального розвитку сільських територій тісно пов'язана з розширенням частки діяльності, що не стосується сільського господарства, в сільських районах.

Досвід економічно розвинутих країн свідчить про зростаюче значення несільськогосподарських секторів як альтернативних джерел доходу та факторів подальшого соціально-економічного розвитку для окремих регіонів. Протягом останніх десятиліть у світі активно пропагується диверсифікація економічної діяльності на сільських територіях, які раніше були переважно орієнтовані на сільське господарство.

Для покращення системи управління соціально-економічним розвитком Ганнівської громади важливим є розробка та впровадження комплексних програм і проектів, які сприятимуть реалізації стратегії розвитку громади. Це допоможе забезпечити ефективне управління, постійний моніторинг виконання завдань та сприятиме інтеграції зусиль органів влади і місцевих жителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажаман І. А. Регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/8.pdf.
2. Балановська Т. І., Гоголюя О. П. Розвиток підприємництва на сільських територіях: можливості та загрози. *Інфраструктура ринку*. 2019. № Вип.28. С. 51–59. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/28_2019_ukr/10.pdf.
3. Бжозовська А., Дацко М., Горб О. О. Значення логістики для забезпечення сталого розвитку сільських територій. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 4. С. 143–154.
4. Бондаренко В. М., Дармограй В. І. Сучасні підходи до розміщення підприємств в системі економіки регіону. *Ефективна економіка*. 2018. №7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/14.pdf.
5. Бородіна О. М., Прокопа І. В. Село і селянство на роздоріжжі можливостей і перехресті надій. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 2. С.132–147.
6. Булавка О. Г. Теоретико-методичні та організаційні основи розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 104–110.
7. Буряченко А. Матрична структура фінансового потенціалу та її вплив на соціально-економічний розвиток регіонів. *Ринок цінних паперів України*. 2016. № 1-2. С. 3–19.
8. Вакар Т. В. Методологічні та методичні основи брендингу сільських територій. *Економіка & держава*. 2016. № 9. С. 80–83.
9. Вініченко О. М. Методика оцінки соціально-економічного розвитку підприємства як елементу системи управління. *Економіка & держава*. 2015. № 4. С. 93–97.

10. Губа М. І., Карташова О. Г. Розвиток сільських територій через публічно–приватне партнерство. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2019/23.pdf.
11. Грищенко І. М. Аналіз державної політики у сфері розвитку сільських територій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 1. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/4.pdf.
12. Довгаль О. В. Оцінка ваги компонентів ресурсного потенціалу, які впливають на розвиток сільських територій. *Економіка & держава*. 2019. № 3. С. 57–61.
13. Єрмаков О. Ю., Личук Л. І. До проблеми формування і використання трудового потенціалу на засадах сталого розвитку сільських територій. *Економіка & держава*. 2018. № 5. С. 28–33.
14. Жук В., Салаєв К. Біхевіорестичний підхід до формування селозберігаючої моделі розвитку в контексті зміцнення економічної безпеки країни. *Банківська справа*. 2018. № 1-2. С. 11–23.
15. Закутаєва А.О. Аспекти розвитку емоційного інтелекту керівника в організації. *Менеджмент ХХІ століття: сучасні моделі, стратегії, технології*. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2021. Ч.1. С. 170-177.
16. Закутаєва А.О. Планування соціально-економічного розвитку територій. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2021. Вип.119. С. 89-93.
17. Залізко В. Д., Мартиненков В. І. Сутність інноваційного розвитку економіки сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 66–74.
18. Заяць Т. А., Краєвська Г. О. Економічна основа сільських поселень України та перспективи її зміцнення. *Економіка України*. 2016. № 9. С. 70–80.

19. Звонар В. П. Сільська громада в Україні як суб'єкт соціально-економічного розвитку: активізація через самоорганізацію та партнерство. *Економіка & держава*. 2016. № 11. С. 44–48.
20. Згуровський М. З., Гавриш О. А., Скоробогатова Н. Є., Кухарук А. Д. Забезпечення соціально-економічного балансу регіонального розвитку України. *Економіка & держава*. 2018. № 2. С. 11–15.
21. Ільїна М., Шпильова Ю. Реалізація механізму публічно-приватного партнерства на сільських територіях. *Економіст*. 2019. № 3. С. 13–14.
22. Ільїна М. В., Шпильова Ю. Б. Соціально-екологічні імперативи економічного розвитку сільських територій. *Економіка України*. 2019. №9-10. С. 68–78.
23. Карачина Н. П., Вакар Т. В., Мороз І. О. Концепт територіального брендингу в контексті соціально-економічного розвитку сільських територій. *Економіка & держава*. 2019. № 4. С. 25–32.
24. Кононенко О. М. Європейські практики підтримки сталого розвитку сільських територій у контексті удосконалення земельних відносин. *Економіка АПК*. 2018. № 4. С. 95–102.
25. Кононенко О. М. Сільські території України у вимірі регіонального людського розвитку. *Економіка & держава*. 2018. № 4. С. 104–111.
26. Конюхов Ю. М. Оцінка регіональної соціально-економічної диференціації. *Економіка & держава*. 2015. № 9. С. 113–116.
27. Коробенко Р. І. Генезис поняття "сільські території" та його сутність. *Економіка АПК*. 2017. № 3. С. 92–96.
28. Лупенко Ю. О. Стан та перспективи сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2017. № 6. С. 7–10.
29. Малік М. Й. Підприємництво і розвиток сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 97–103.

30. Мармуль Л. О. Методичні підходи до розвитку сільських територій на засадах децентралізації. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 80–86.
31. Менченя А. Програми соціально-економічного розвитку: якість і результативність. *Казна України*. 2018. № 3. С. 21–24.
32. Мельник В. І. Аналіз сучасного стану фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України. *Інфраструктура ринку*. 2019. № Вип. 30. С. 304–311. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/30_2019_ukr/48.pdf.
33. Мороз О. В., Семцов В. М., Кукель Г. С. Модель фінансової децентралізації на сільських територіях України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 8. С. 291–301.
34. Мороз О. В., Семцов В. М., Кукель Г. С. Моделювання впливу агрохолдингів на розвиток сільського господарства і сільських територій України. *Економіка & держава*. 2015. № 12. С. 62–66.
35. Офіційний сайт Ганнівської громади. URL: <https://gannivska-gromada.gov.ua/>.
36. Рябоконт В. П. Децентралізація - шлях до розвитку сільських територій в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 6–17.
37. Рябоконт В. П., Рарок Л. А. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 56–65.
38. Тимошенко М. М., Соколова А. О. Науково-організаційні засади удосконалення стратегії розвитку сільських територій в умовах євроінтеграції. *Економіка АПК*. 2018. № 2. С. 55–63.
39. Усюк Т. В., Фаріон Л. В. Методичні підходи до оцінки ефективності розвитку сільських територій за умов сталості. *Економіка АПК*. 2018. №2.С. 64–70.
40. Сава А. П. Нормативно-правове забезпечення управління розвитком сільських територій. *Економіка АПК*. 2018. № 6. С. 87–93.
41. Сава А. П. Нормативно-правове забезпечення розвитку сільських територій: проблеми та перспективи ефективного управління. *Глобальні та*

національні проблеми економіки. 2018. № Вип. 23. С. 116–121. URL: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/24.pdf>.

42. Талавирия М. П., Горай А. О. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. *Економіка АПК*. 2018. № 11. С. 75–79.

43. Федуняк І. Нормативно-правове забезпечення державної підтримки сталого розвитку сільських територій та туризму. *Ефективна економіка*. 2019. URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/50.pdf.

44. Хвесик М. А., Ільїна М. В. Параметризація оцінювання перспектив розвитку сільських територій різних типів. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С.6–14.

45. Хомюк Н. Л., Павліха Н. В. Методичні підходи до аналізу розвитку сільських територій в умовах децентралізації. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 47–55.

46. Юхименко П. І., Паска І. М., Загурський О. М. Економічний підхід щодо формування людського капіталу в системі управління сільськими територіями. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 71–78.

47. Яснолоб І. О., Чайка Т. О., Горб О. О., Радіонова Я. В. Теоретико-практичні засади створення енергетично незалежних сільських територій. *Економіка АПК*. 2018. № 11. С. 97–105.

48. Яснолоб І. О., Чайка Т. О., Радіонова Я. В. Концептуальні засади ефективного функціонування енергетично незалежних сільських територій. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 115–122.

49. Яременко В. Г. Ефективне управління місцевими фінансами як запорука соціально-економічного розвитку регіонів. *Економіка, фінанси, право*. 2017. № 6. С. 13–15.

50. Яковенко О., Звенигорецький Р. Нові ініціативи з активізації розвитку сільських територій Вінниччини. *Вінницький край*. 2018. № 1. С. 88–93.

ДОДАТКИ